

Huolto- ja tapaamisriidat sosiaalityön palvelutarpeen arvioinnissa
Kehysanalyttinen tarkastelu

Kaisa Pennala
Pro gradu -tutkielma
Sosiaalityö
Lapin yliopisto
2024

Lapin yliopisto, yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Työn nimi: ”Huolto- ja tapaamisriidat sosiaalityön palvelutarpeen arvioinnissa” Kehysanalyttinen tarkastelu

Tekijä: Kaisa Pennala

Tutkija-ohjelma/oppiaine: Sosiaalityö

Työn laji: Pro gradu -työ_X_Lisensiaatintyö_

Sivumäärä: 55

Vuosi: 2024

Tiivistelmä

Pro gradu -tutkielmani tarkastelee palvelutarpeen arviointia tekevien sosiaalityöntekijöiden muodostamia kehyksiä koskien huolto- ja tapaamisriidassa olevien perheiden kanssa työskentelyä. Pyrkimykseni on ollut kuvata huolto- ja tapaamisriitaperheiden kanssa työskentelevien sosiaalityöntekijöiden työskentelyä sosiaalityöntekijöiden asettamien ja hyödyntämien kehysten kautta. Tutkimuksen keskeiset käsitteet ovat huolto- ja tapaamisriita, lapsen etu ja kehys. Kyseessä on laadullinen tutkimus, joka perustuu viiden sosiaalityöntekijän haastatteluun. Aineiston olen hankkinut Aila-tietoarkistosta ja olen hyödyntänyt tutkimuksen teoreettisena ja metodologisena pohjana Erving Goffmanin (1974) kehysanalyysia.

Sosiaalityöntekijät tulkitsevat huolto- ja tapaamisriitoihin liittyviä tilanteita lapsen ja perheen palvelutarpeen arvioinnissa yhden ison, ammatillisen kehysten, kautta. Ammatillinen kehys sisältää viisi osakehystä, jotka muodostavat lomittain ammatillisen kokonaiskehysten, jota sosiaalityöntekijät hyödyntävät työskentelyssään huolto- ja tapaamisriitaisten perheiden kanssa. Kehykset ovat tiiviisti suhteessa toisiinsa ja sosiaalityöntekijän on mahdollista hyödyntää kehyksiä päällekkäin, lomittain sekä siirtyä kehyksestä toiseen palvelutarpeen arviointia toteutettaessa.

Tutkimukseni johtopäätöksenä havaitsin moniammatillisen yhteistyön kehittämisen sekä kehittämiskohteiden edistämisen tarpeen suunniteltaessa huolto- ja tapaamisriitaisten perheiden palveluita sekä työskentelyä. Sosiaalityön näkökulmasta tutkimukseni vahvisti lapsen edun ja hyvinvoinnin merkitystä käytännön työssä.

Avainsanat: huolto- ja tapaamisriita, lapsen etu, kehys, kehysanalyysi.

Sisällysluettelo

1 Johdanto.....	1
2 Huolto- ja tapaamisriita käsitteellisenä ilmiönä	4
2.1 Huolto- ja tapaamisriita	4
2.2. Lapsen etu.....	6
3 Palvelutarpeen arviointi.....	8
3.1 Lapsiperheiden palvelut.....	8
3.2 Palvelutarpeen arvioinnin prosessi	9
3.3 Sosiaalityöntekijän asiantuntijuus, valta ja vastuu	12
4 Tutkimuksen toteutus.....	18
4.1 Tutkimusasetelma, aiheen rajaus ja tutkimuskysymykset	18
4.2 Aineisto ja metodi.....	19
4.3 Kehysanalyysi.....	20
4.4 Tutkimuksen eettisyys ja tutkijan asema	24
5 Analyysin tulokset	26
5.1 Ammatillinen kehys.....	26
5.1.1 Käytännönkehys	26
5.1.2 Lapsen edun kehys	30
5.1.3 Tiedollinen kehys.....	34
5.1.4 Yhteistyökehys	36
5.1.5 Kehittämiskehys	41
5.2 Kehysten väliset suhteet	45
6 Johtopäätökset	49
7 Lähteet	53

1 Johdanto

Tutkimukseni paikantuu lapsiperheiden palvelutarpeen arvioinnissa tehtävään arviointityöhön. Tutkimuskohteenani ovat lapsiperheiden palvelutarpeen arvioinnissa työskentelevät sosiaalityöntekijät, jotka tekevät kokonaisvaltaista arviota lapsen ja perheen tilanteesta ja mahdollisista tuen tarpeista. Lapsiperheiden palvelutarpeen arviointi on sosiaalihuoltolaissa (2014/1301) sekä lastensuojelulaissa (2007/417) määriteltyä selvitystyötä, jonka tärkeänä osa-alueena on lapsen ja perheen tilanteen moniammatillinen arviointi yhteistyössä lapsen ja perheen kanssa. Työ sisältää vahvaa vuorovaikutusta eri toimijoiden kesken. Sosiaalityöntekijän virkavastuulla on selvittää erityisesti lapsen tilanne sekä huolehtia lapsen edun toteutumisesta. Sosiaalityöntekijät kohtaavat arviointityössä erilaisia ja usein myös monimuotoisia ja pitkälle edenneitä perheen arkeen kehittyneitä haasteita. Yksi näistä haasteista on lapsen ja koko perheen elämään vahvasti vaikuttava muutos, vanhempien ero. Kosketus sosiaalityön kanssa perheillä usein tulee, kun perhe tarvitsee tukea lapsen asioiden ratkaisemisessa, huolto- ja tapaamisriidan seurauksena.

Avioero koskettaa vuosittain noin 30 000 lasta ja nuorta. Valtaosa eroavista vanhemmista saavat sovittua lapsen elatuksesta, huollosta ja tapaamisesta itsenäisesti tai lastenvalvojan avustuksella. Vain pieni osa lapsen huoltoon liittyvistä kysymyksistä päättyy oikeuden ratkaistavaksi. Oikeudessa ratkaistaan kaikkiaan noin 3200 riitatapausta vuosittain. (Terveysten ja hyvinvoinnin laitos 2023.) Huolto- ja tapaamisriitoja koskeva tutkimus on ollut ja tulee olemaan myös tulevaisuudessa hyvin ajankohtainen, koska ne työllistävät eri viranomaistahoja sekä -organisaatioita eri tavalla kuin aiemmin. Huoltajilla on mahdollisuuksia hakea apua riitaisaan tilanteeseensa eri viranomaisilta, kuten perheoikeudellisista palveluista, tuomioistumilta sekä sosiaalihuollosta.

Miksi haluan tutkia aihetta? Olen havainnut työkokemusteni aikana huoltoriitojen merkityksen sosiaalityöhön sekä havainnut lasten vaikean tilanteen vanhempien välisessä riitatilanteessa. Toisaalta olen havainnut sosiaalityöntekijöiden tilanteen hankalana puuttua huoltoriitaan, koska huoltoriita on lähtökohtaisesti perheoikeudellisten palveluiden sekä viime kädessä tuomioistuimen ratkaistavissa, ottaen myös huomioon myös sen, ettei tämä puuttuminen ole riitatilanteen päättymisen tae. Minua kiinnostaa tutkia, minkälaisia kehyksiä sosiaalityöntekijät tuottavat huolto- ja tapaamisriidoille omassa työssään palvelutarpeen arvioinnin aikana.

Tutkin tässä pro gradu -tutkielmassa huolto- ja tapaamisriitoja lapsiperheiden palvelutarpeen arvioinnin sosiaalityöntekijöiden kertomana. Tarkoitukseni on tarkastella sosiaalityöntekijöiden muodostamia tulkintakehyksiä huolto- ja tapaamisriidoista.

Aihe kiinnostaa itseäni, sillä kuten mainittu, olen työskennellyt sosiaali- ja kriisipäivystyksessä sekä lapsiperheiden sosiaalityössä, johon vanhemmat ovat usein yhteydessä selkeiden huolto- ja tapaamisriitojen aiheuttamien ongelmien vuoksi. Huolto- ja tapaamisriidat ovat tätä kautta läsnä myös muissa lapsiperheitä koskevassa suunnitelmallisessa työssä sekä lastensuojelussa. Tarja Vierula, Tarja Pösö ja Eija Paavilainen (2019) ovat analysoineet lapsiperheiden tilanteiden olevan nykyisessä palvelujärjestelmässä moninaisia. Muuttuva palvelujärjestelmä entisen kuntien ja nykyisten hyvinvointialueiden myötä on murroksessa ja aiheuttaa kysymyksen siitä, miten lasten ja perheiden tarpeisiin pystytään vastaamaan tulevaisuudessa. Pohdintaa ja rajauksia tarvitaan myös siihen, miten palveluita rajataan kuulumaan universaaleihin lapsi- ja perhepalveluihin, mitkä sosiaalihuoltolain mukaisiin palveluihin ja mitkä lastensuojelulain mukaisiin lastensuojelun palveluihin (mt., 292).

Lapsen huolto, asuminen ja tapaaminen ovat huoltajien sovittavissa (Laki lapsen huollosta ja tapaamisesta (2019/190, 2§). Usein lapsen huolto ja tapaaminen voivat jäädä huoltajien riitatilanteessa toissijaiseksi asiaksi ja tätä kautta huoltoriita voi osaltaan vaikuttaa huoltajien hoitokykyyn. Huolto- ja tapaamisriitatilanteessa lapsi voi joutua vanhempien vallankäytön ja kiusaamisen välikappaleeksi ja tätä kautta joutua kaltoinkohdeksi. Kuormittavimpia tilanteita ovat pitkittyneet huoltoriidat, jotka aiheuttavat vaaraa lapsen hyvinvoinnille, mielenterveydelle ja kehitykselle ilman varsinaista väkivaltaa tai sen uhkaa. (THL 2023.)

Aihe ei ole uusi, mutta se on ollut ja tulee olemaan vielä pitkään ajankohtainen. Huolto- ja tapaamisriidat on ilmiönä ollut paljon tutkimuksen kohteena viime aikoina myös sosiaalityössä esimerkiksi pro-gradu -tutkielmissa. Muun muassa Minna Tuokko (2021) on kirjoittanut pro gradu -tutkielman lapsen edusta olosuhdeselvityksen aikana ja Ulla Vanhakartano (2021) ammattilaisten näkemyksistä lapsen osallisuudesta vaativissa erotilanteissa. Hanna Immonen (2022) on kirjoittanut pro gradussaan vanhempien kokemasta vieraannuttamisesta. Tutkimusta sosiaalityön näkökulmasta huolto- ja tapaamisriidoissa on tehty runsaasti lapsen edun näkökulmasta sekä vanhempien näkökulmasta, mutta sosiaalityöntekijöiden tuottama tieto omasta toiminnasta huolto- ja tapaamisriidoissa on ollut vähäisempää.

Tutkimusta huolto- ja tapaamisriidoista on tehty useilla eri tieteenaloilla. Lapsioikeuden näkökulmasta huoltoriitoja on käsitellyt muun muassa Anna-Kaisa Aaltonen (2009) ja huoltoriitojen käsittelyä käräjäoikeudessa ovat tutkineet Elisa Valkama ja Marjukka Litmala (2006). Sosiaalitoimen

näkökulmasta huoltoriitoja on käsitellyt väitöskirjassaan muun muassa Maija Auvinen (2006) sosiaalityöntekijöiden roolista huolto- ja tapaamisriitojen tuomioistuinkäsittelyissä. Aino Kääriäinen (2008a) on tutkinut vanhemmuutta eron jälkeen ja todennut, että avioeron käsittelyn tavalla on merkitystä vanhemmuuteen ja lasten hyvinvointiin.

Käytän tutkielmassani Erving Goffmanin (1974) kehysanalyysiä, joka sijoittuu sosiologiseen teoriaperinteeseen, sekä teoriana että analyysimetodina. Sovellan etenkin Anna-Maija Puroilan (2002) ajatuksia kehysanalyysistä työssäni. Kehysanalyysin tarkoituksena on tarkastella tiettyä ilmiötä tilannesidonnaisesti, ottaen huomioon yksilön ja ympäristön merkitys. Kehysanalyysiä on käytetty useissa tutkimuksissa, kun on pyritty selvittämään jonkun tietyn ammattiryhmän tai ihmisryhmän kokonaiskuvaa moniulotteisesti. (Puroila 2002b.)

Työni etenee siten, että luvussa kaksi avaan ensin huolto- ja tapaamisriitoja käsitteellisenä ilmiönä ja avaan lapsen edun käsitettä. Luvussa kolme etenen käsittelemään sosiaalityön osa-aluetta sekä palvelutarpeen arvioinnin prosessia yleisellä tasolla linkittäen sitä huolto- ja tapaamisriitojen käsittelyyn. Luvussa neljä käsittelen tutkimukseni teoreettista ja metodologista taustaa kehysanalyysistä ja avaan tutkimukseni perustaa sekä sen eettisyyttä. Lopuksi luvussa viisi vedän yhteen tutkimukseni tuloksia ja lopuksi luvussa kuusi teen johtopäätöksiä tutkimuksestani.

2 Huolto- ja tapaamisriita käsitteellisenä ilmiönä

2.1 Huolto- ja tapaamisriita

Huolto- ja tapaamisriitojen määrä on lisääntynyt viime vuosina runsaasti. Ensi- ja turvakotien liiton Turvassa-hankkeen (2019-2021) mukaan viime vuosina noin 40 000 lapsen vanhemmat ovat eronneet. Näistä vuonna 2016 on mitattu eskaloituneen ja lapselle haitalliseksi muodostuneen 1694 vanhempien välistä eroa. Juha Hämäläinen, Aino Kääriäinen ja Pirjo Pölkki (2012, 9) ovat tutkineet, että erotilastot ovat suhteellisen korkealla myös muissa Euroopan maissa, kuten Saksassa, Ranskassa, Tšekissä sekä Virossa. Pitkittynyt erokonflikti vaarantaa lapsen kehitystä, kasvua ja turvallisuutta.

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (2019/190) 1§ osa määrittelee lapsen huollon seuraavasti:

”Lapsen huollon tarkoituksena on turvata lapsen tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi lapsen yksilöllisten tarpeiden ja toivomusten mukaisesti. Huollon tulee turvata myönteiset ja läheiset ihmissuhteet erityisesti lapsen ja hänen vanhempiansa välillä. Myös muita lapselle tärkeitä ihmissuhteita on vaalittava. Lapselle tulee turvata hyvä hoito ja kasvatusta sekä lapsen ikään ja kehitystasoon nähden tarpeellinen valvonta ja huolenpito.”

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (2019/190) 2§ osassa säädetään tapaamisoikeudesta seuraavasti:

”Tapaamisoikeuden tarkoituksena on turvata lapselle oikeus luoda ja säilyttää myönteinen ja läheinen suhde vanhempansa, jonka luona lapsi ei asu. Tapaamisoikeuteen kuuluu, että lapsi saa ajoittain olla tämän vanhemman luona tai tavata tätä muualla taikka pitää tähän yhteyttä muulla tavoin. Lapsen kummankin vanhemman on omalta osaltaan myötävaikutettava tapaamisoikeuden toteutumiseen. Vanhemman on kasvatustehtävässään vältettävä kaikkea, mikä on omiaan aiheuttamaan haittaa lapsen ja toisen vanhemman väliselle suhteelle.”

Taskinen (2001, 18, 24 – 25) viittaa lapsen huollolla tarkoitettavan lapsen kehityksen turvaavia, lapsen henkilökohtaisten asioiden hoitoa. Tapaamisoikeus taas sisältää ajatuksen lapsen ja huoltajan oikeudesta yhteydenpitoon (Antikainen 2007, 31). Huoltajien velvollisuus on huolehtia lapsen kasvatuksesta ja huolenpidosta yhdessä. Huoltajien erotessa huoltajien tulee järjestellä ja sopia lapsen huoltoa ja tapaamista koskevat asiat yhdessä kirjallisesti sekä ottaa huomioon lapsen etu ja mielipide. (LHL 2019/190, 8§.) Ero on koko perheelle kriisi, jonka seurauksena perheen dynamiikka ja arki muuttuu pysyvästi. Joskus huoltajat eivät eron vuoksi kuitenkaan saa yhdessä sovittua asioita koskien lapsen huoltoa ja tapaamista, jolloin tilanne voi kriisiytyä huolto- ja tapaamisriidaksi. Huoltoriita on

käsitteenä monisyinen. Riita voi vaikuttaa monin eri tavoin huoltajien sekä lapsen hyvinvointiin pitkälle tulevaisuuteen. (Antikainen 2007, 42.)

Huolto- ja tapaamisriidoissa lainsäädäntö välittyy vanhempien riitelystä viranomaistoiminnan kautta. Sosiaalitoimen ja tuomioistuimen yhteistyökäytännöissä tuotetaan laajasti tietoa ja käsityksiä siitä, mitä tarkoittaa lapsuus, minkälaista vanhemmuutta lapsi tarvitsee ja miten perhe-elämää tulisi järjestellä eron jälkeen. Vaikka lainsäädäntö toimii pohjana, joka ohjaa käytäntöä, näiden ohjaavien käsitysten merkitys päätöksenteossa ja ratkaisussa ohjaa yksilöiden toimintaa siitä, millaista ja miten rakennetaan tietynlaista elämää. Lainsäädäntö jättää kuitenkin paljon tilaa harkinnalle, joka mahdollistaa perhe-elämän uusien prosessien kehityksen ammattikäytännöissä. (Hautanen 2010, 54.)

Valkaman ja Litmalan (2006, 82 – 83) mukaan vanhempien krooniset psykososiaaliset ongelmat olivat yleisiä kroonistuneissa huolto- ja tapaamisriitatapauksissa. Jopa seitsemässä huoltoriitatapauksessa kymmenestä on tarvittu lastensuojelutoimen apua lapsen tilanteen selvittämiseksi. Matti Kaivosoja ja Maija Auvinen (2003) ovat raportissaan todenneet huoltajuusriitojen taustalla olevan yleisimmin parisuhteen emotionaalinen, oikeudellinen, sosiaalinen ja/tai taloudellinen prosessointi. Tuomioistuimen päätös ei välttämättä ratkaise vanhempien välistä riitatilannetta eikä se aina tuo tyydytystä molemmille osapuolille, mutta päätöksellä on myös mahdollista edistää vanhempien yhteistyötä. (Mt., 13.)

Hallinnollisesti huoltoriita ymmärretään kahden eroavan vanhemman välille syntyvästä oikeusriidasta koskien lapsen huolto- ja tapaamisoikeutta. Tästä näkökulmasta huoltoriita voi muodostua vain tilanteissa, joissa vanhemmat vievät asian ratkaistavaksi käräjäoikeuteen. Huoltoriita ymmärretään kuitenkin yleisemmin vanhempien välisenä erimielisyytenä tai riitana lapsesta myös silloin, kun asia ei ole edennyt tuomioistuinkäsittelyyn. (Hämäläinen 2012, 189.) Valkaman ja Litmalan (2006, 28 – 32) mukaan suurin osa vanhemmista pääsevät sopimukseen lapsen asumisesta, huollosta ja tapaamisoikeudesta ja vain 4-5 prosenttia sosiaalitoimessa ja tuomioistuimissa ratkotuista riidoista lapsen asiassa on ratkaistu oikeudessa.

Vanhempien eroa pidetään suomalaisessa kulttuurissa usein perheen ja vanhempien sisäisenä asiana, vaikka eron vaikutukset koskettavat myös lasta. Erolla on vaikutusta perheenjäsenten suhteisiin, vanhemmuuteen ja lapsen asioihin (Hämäläinen 2009, 14). Vanhemmuuden nähdään jatkuvan eron jälkeen, vaikka vanhempien välinen parisuhde päättyy. Riitaisassa erossa vaikutukset niin perheeseen kuin laajempaan ympäristöön ovat laajoja ja lasten asiat jäävät sopimatta. Tällä on vaikutusta lapsen etuun.

2.2. Lapsen etu

Lapsen etu on käsitteenä moninainen ja sitä on määritelty monella tavalla. Oikeudellisesti lapsen etua määritellään Suomen perustuslaissa (1999/731), lastensuojelulaissa (2007/417), sosiaalihuollon asiakaslaissa (2000/812) ja YK:n lapsen oikeuksien sopimuksessa (SopS 1991/60). Perustuslakiin (1999/731) on kirjattu lasten tasa-arvoisesta kohtelusta. Lastensuojelulain (2007/417) 4§ velvoittaa huomioimaan kaikissa viranomaisratkaisuissa lapsen edun sekä hyvinvoinnin takaamisen. Lapsen etu on ensisijaisesti huomioitava kaikessa viranomaistoiminnassa. Laki ei määrittele lapsen etua konkreettisesti, vaan velvoittaa huomioimaan lapsen tarpeet yli yhteiskunnan tai vanhempien tarpeiden. (mt.; Archard & Skivenes 2009.) Sami Mahkonen (2003) vahvistaa, ettei lapsen etu tarkoita aina samaa, kuin aikuisen etu. Lapsen etuun nähdään sisältyvän ajatukset lapsen riittävästä suojasta, hoivasta ja kuulemisesta. (Mt., 47.) Sosiaalihuoltolaki (2014/1301) taas tunnistaa osaltaan asiakkaan edun. Hanna Heinonen (2016, 251) nostaa esiin lapsen edun käsitteen juurtuneen toimintakulttuureihin ja tätä kautta laajentunut koskemaan myös lapselle tärkeitä päätettäviä asioita, kuten päivähoido, koulu, terveydenhuolto ja tarvittavat sosiaalipalvelut.

Lapsen etua on määritelty YK:n lasten oikeuksien sopimuksessa. Lapsen etua ei ole määritelty YK:n lasten oikeuksien sopimuksessa kuitenkaan yhtä tarkoin, kuin sopimusta valvovan lapsen oikeuksien komitean (LOK) toimesta. Lapsen oikeuksien komitean yleiskommentissa nro 14 on todettu seuraavasti:

”Aina kun tehdään tiettyyn lapseen, tiettyyn lapsiryhmään tai yleisesti lapsiin vaikuttavia päätöksiä, päätöksenteossa on arvioitava päätöksen mahdollisia (myönteisiä tai kielteisiä) vaikutuksia kyseiseen lapseen tai kyseisiin lapsiin. Lapsen edun arviointi ja määrittäminen edellyttävät menettelytakeita. Lisäksi päätöksen perusteluista tulee käydä ilmi, että kyseinen oikeus on otettu nimenomaisesti huomioon. Sopimusvaltioiden on näin ollen selostettava, kuinka oikeutta on kunnioitettu päätöksessä, eli kerrottava, mitä on pidetty lapsen etuna ja millä perustein sekä kuinka lapsen etua on punnittu suhteessa muihin seikkoihin riippumatta siitä, onko kyse laajoista politiikkakysymyksistä vai yksittäistapauksista.”

Kommentin mukaan lapsen etu tulee arvioida eri viranomaispäätöksiä tehtäessä. Lapsen etua on punnittava laaja-alaisesti sekä perusteltava näkemys lapsen edun turvaamisesta. Lapsen edun käsite on tulkinnallinen, jonka vuoksi on tärkeää painottaa lapsen tilanteen kokonaisarviota yksilöllisesti (Antikainen 2007, 26). Mari Antikainen (2007, 141) on väitöstutkimuksessaan havainnut lapsen edun sisältävän useita eri elementtejä huolto- ja tapaamisriitojen selvittelyssä sopimuspalveluissa. Tärkeitä kynnyskohtia ovat vanhempien kyky sopia, lapsen verkoston huomioiminen, lapsen ihmissuhteiden, tuskan ja tunteiden huomioiminen sekä lapsen ikä, sukupuoli sekä kiintymyssuhteet.

Ensisijaisesti lapsen edun määrittelee lapsen huoltaja eli yleensä vanhempi. Lapsen huoltajilla on velvollisuus huolehtia ja turvata lapsen kasvu ja kehitys lapsen edun mukaisesti. (LHL 190/2019.) Huolto- ja tapaamisriita voidaan nähdä kahden huoltajan välisenä valtataisteluna, jossa huoltajilla on tarkoitus tavoitella omaa etua ja huoli lapsen tilanteesta on epäaito (Antikainen 2007, 25). Lähtökohtaisesti vanhempien tulisi ajatella lapsia ja toimia lapsen edun mukaisesti. Sosiaalitoimi arvioi ja havaitsee mahdolliset puutteet lapsen huollossa ja hoidossa ja pyrkii puuttumaan epäkohtiin, mutta kuten Auvinen (2006, 66) on todennut, sosiaalitoimen tulee kunnioittaa huoltajien arvoja ja päätöksiä huolto- ja tapaamisasian ratkaisemiseksi, ellei tilanteesta synny lastensuojelullista huolta. Toisaalta Virve de Godzinsky (2014, 14) tuo esiin lapsen edun määrittelyn haasteena olevan päätöksentekijöiden lapsen edun käsitteelle antamat sisällöt, jotka ovat yhteydessä päätöksentekijän omaan elämäkokemukseen ja arvomaailmaan.

Lasten tilanne huoltoriidan aikana voi muodostua hankalaksi. Eroavat vanhemmat pyrkivät Kaivosojan ja Auvisen (2003) mukaan pitämään lapset erossa vanhempien välisestä konfliktista, mutta tämä onnistuu riiteleviltä vanhemmilta vaihtelevasti. Lapset voivat joutua tahtomattaan olemaan toisen huoltajan puolella toista huoltajaa vastaan, kokea huolenpidon laiminlyöntiä tai syytelyä huoltajan taholta tai vaatimuksia tasapuolisuudesta huoltajien kanssa toimiessa (mt., 14) esimerkiksi vanhempien luona olemisen suhteen. Vakavimmillaan lapsen asema voi vaarantua niin kehityksen kuin kasvun osalta. Vakavimmillaan erotilanteet voivat johtaa huolto- ja tapaamisriidassa siihen, että lapsi vaarantuu erityyppisen väkivallan uhan, kaltoinkohtelun, vainoamisen, vieraannuttamisen, seksuaalirikosepäilyjen tai jopa perhesurman riskin vuoksi (THL 2023).

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (2019/190) antaa lähtökohdan sille, että lapsen etua arvioidaan ensisijaisesti tuomioistuimen ratkaisussa sosiaalitoimen olosuhdeselvityksestä. Olosuhdeselvitykset sosiaalitoimen tuottamana ovat laajuudeltaan ja laadultaan toisistaan poikkeavia, jonka lisäksi niiden teettäminen kestää suhteellisen pitkään. Lisäksi sosiaalitoimen selvitys on usein toista vanhempaa tukevaa. (Antikainen 2007, 20 ; Auvinen 2006.) Sosiaalitoimen olosuhdeselvitykset ovat saaneet osakseen kritiikkiä, vaikka tarkoitus on lapsen edun turvaaminen.

3 Palvelutarpeen arviointi

3.1 Lapsiperheiden palvelut

Tutkielmassani aineisto käsittelee palvelutarpeen arvioinnin sosiaalityöntekijöiden kokemuksia huolto- ja tapaamisriidoissa. Näen siis tarpeelliseksi avata sosiaalityön tuottaman lapsen ja perheen palvelutarpeen arvioinnin prosessia sekä sen sisältöä. Sosiaalihuoltolain uudistus toteutettiin vuonna 2014. Ennen sote-uudistusta sekä hyvinvointialueiden muodostumista vuoden 2023 alussa, kunnat tuottivat lain velvoittavat sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut. Valtio rahoitti kuntien palveluita ja ne oli pidettävä vähimmäis- sekä välttämättömyystasolla. Nyt hyvinvointialueiden muodostuttua sosiaalipalveluiden tuottaminen on siirtynyt hyvinvointialueiden tehtäväksi. Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä (2021/612) ohjaa sosiaalipalveluiden järjestämistä hyvinvointialueilla.

Lapsiperheille toteutetaan yhteistyössä perheiden ja muiden yhteistyötahojen kanssa sosiaalihuoltolain mukainen palvelutarpeen arviointi (THL 2016, 39). Sosiaalihuoltolaissa (2014/1301) on määritelty palvelutarpeen arvioinnin aloittamiseen, sisältöön, määräaikoihin ja sen toteutukseen velvoitetuista viranomaisista sekä palvelutarpeen aikana tehtävästä yhteistyöstä muiden toimijoiden kanssa. Palvelutarpeen arviointia toteutetaan perhekeskeisesti, lapsen ja perheen kokonaisvaltaista tilannetta huomioiden. Tavoitteena on selvittää perheen tilanne, auttaa huoltajia kasvatustehtävässä sekä luoda edellytyksiä huoltajien jaksamiselle. (Heinonen 2016, 253.)

Lapsiperheiden sosiaalityön tavoitteena on tukea lasta ja perhettä tarjoamalla perheelle tarvittavia tukitoimia ja palveluita oikea-aikaisesti ja riittävän varhain. Lapsi voi olla tuen tarpeessa, jos perheen tilanne vaarantaa lapsen kehitystä tai hyvinvointia. Lähtökohtana tuen tarpeen arvioimisessa on ottaa huomioon lapsen näkökulma, hyvinvointi sekä kasvun ja kehityksen mahdollisuudet ja puutteet. Lapsen tilannetta on arvioitava aina lapsen etu huomioiden. Tuen tarve voi muodostua esimerkiksi äkillisesti tai pitemmän ajan kuluessa perheen sisäisten ristiriitatilanteiden, äkillisen sairastumisen, kuormittavan perhetilanteen tai kiireestä ja räsityksestä seuraavista liiallisista vaatimuksista. Pitempään jatkunut tilanne, kuten esimerkiksi huolto- ja tapaamisriidan aiheuttamat ristiriitatilanteet, voivat edellyttää pitkäkestoisia palveluita. (Hämeen-Anttila 2017, 204 – 205.)

Palvelutarpeen arvioinnin aikana arvioidaan perheen sosiaalihuoltolain (2014/1301) sekä lastensuojelulain (2007/417) mukaisten palveluiden tarvetta. Sosiaalihuoltolain mukainen asiakkuus voi kuulua kevyemmän eli yleisen tuen piiriin tai vaativamman eli erityisen tuen piiriin. Martti

Lähteinen ja Lotta Hämeen-Anttila (2017) ovat täsmentäneet erityisen tuen asiakkaan tarkoittavan sosiaalihuoltolain (2014/1301) mukaisesti henkilöä, jolla on erityisiä vaikeuksia hakea tai saada tarvitsemiaan sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja. Erityisen tuen lapsen palvelutarpeen arviointia tekevät sosiaalityöntekijät yhteistyössä työparien tai muiden yhteistyötahojen kanssa. Lapsen palvelutarpeen arvioinnin perusteena voivat olla erityisen tuen vaatimien syiden (muun muassa kognitiivinen tai psyykkinen vamma, usean yhtäaikaisen tuen tarve jne.) lisäksi lapsen terveyden tai kehityksen vaarantavat kasvuolosuhteet, lapsen terveys tai kehitys vaarantuu toisen tai oman toiminnan seurauksena. (Mt., 71.) Myönnettävät palvelut sosiaalihuoltolain mukaisina palveluina ovat erityisen tuen perhetyö, tukihenkilö ja -perhetoiminta sekä sosiaalihuoltolain mukainen sosiaalityö ja sosiaaliohjaus. Lastensuojelussa palveluihin sisältyvät tehostetun perhetyön sekä sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen työskentelyn lisäksi perhekuntoutus sekä sijoitus. Asiakkuudesta sekä palveluiden myöntämistä arvioidaan sosiaalityöntekijän kanssa. (SHL 2014/1301 & LSL 2007/417.)

Vanhemmille voi olla vaikea löytää oikea palvelu, josta löytää apua erokriisiin ja sen aiheuttamiin ongelmiin. Lastenvalvojat voivat vahvistaa vanhempien huolto- ja tapaamissopimuksia vanhempien ollessa yksimielisiä sopimuksesta. Mikäli vanhemmat eivät pääse yhteisymmärrykseen sopimuksen sisällöstä, vanhemmat voivat viedä asian käsittelyn käräjäoikeuteen. Vanhemmilla on myös oikeus hakea apua julkiselta oikeusasiamieheltä sekä yksityisiltä asianajajilta. (Tapola-Haapala & Karvinen-Niinikoski & Kääriäinen 2012, 111.) Kuitenkin lapsen huolto- ja tapaamisriidoissa on tilastoitu, että hovioikeuden käsittelyyn menneistä huolto- ja tapaamisriidoista noin 1/3 lapsista oli myös lastensuojelun asiakkaita (Valkama & Litmala 2006, 80). Tilasto viittaa siihen, että monet perheet tarvitsevat tilanteessa lastensuojelun tukea lapsen tilanteen vuoksi. Vanhemmat voivat hakea apua erotilanteessa myös perheneuvontakeskuksista, kirkon perheneuvontakeskuksista, kolmannen sektorin organisaatioista sekä yksityisiltä palveluntuottajilta (Tapola- Haapala ym. 2012, 111).

3.2 Palvelutarpeen arvioinnin prosessi

Lapsiperheiden palvelutarpeen arviointi alkaa yleensä joko sosiaalihuoltolain mukaisena yhteydenottona sosiaalihuollosta vastaavaan viranomaiseen tai lastensuojeluilmoituksen myötä (THL 2016, 30). Molemmissa tapauksissa yhteydenottotavat voivat olla joko suullisia tai kirjallisia. Tilanteet voivat tulla sosiaalityön tietoon toisen asiakkuuden yhteydessä, asiakkaaksi ohjauksen

kautta tai ulkopuolisen tahon ilmoituksen kautta (Mahkonen 2003). Lastensuojelulain uudistus (2007/417) vuoden 2008 alussa on tuonut monia hyviä vahvistuksia muun muassa asiakkaan oikeusturvaan ilmoitusten käsittelyaikojen suhteen ja madaltanut ilmoitusten tekemisen kynnystä (Paasivirta 2012, 237). Sosiaalihuoltolain mukainen yhteydenotto tapahtuu yleensä joko huoltajan omasta aloitteesta tai toisen viranomaisen ja huoltajan yhteistyönä. Huoltaja haluaa hakea apua lapsen tai perheen tilanteeseen ja vähintään on suostuvainen yhteydenoton välittämiseksi sosiaalihuollosta vastaavalle viranomaiselle.

Lastensuojeluilmoituksen tekoa ohjaa muun muassa lastensuojelulaki (2007/417), joka velvoittaa ilmoitusvelvollisia ilmoittamaan lapsen kohdistuneesta tai lapsen kehitykseen haitallisesti vaikuttavista tekijöistä. Lastensuojeluilmoituksen voi tehdä kuka tahansa henkilö lain vaatimassa muodossa. Lastensuojeluilmoitus kirjataan, kun asia saadaan tiedoksi toiselta viranomaiselta, tai muulta, kuin huoltajalta itseltään. Viranomaisilla on selvitysvelvollisuus lapsen ja perheen tilanteesta ilmoituksen saatuaan.

Lastensuojelulain (2007/417) uudistuksen tavoitteena on ollut parantaa lapsiperheiden tilanteisiin tehtävää varhaista puuttumista, oikea-aikaisen tuen tarjoamista, vaikuttavuutta, suunnitelmallisuutta sekä yhdenvertaisuutta palveluiden tarjoamisessa ja toteutuksessa (Paasivirta 2012, 235). Nämä tekijät vaikuttavat juuri palvelutarpeen arvioinnin ja mahdollisen asiakkuuden alussa.

Lastensuojeluilmoituksen perusteella arvioidaan seitsemän arkipäivän aikana, aloitetaanko palvelutarpeen arviointia. Sosiaalityöntekijän arvioidessa palvelutarpeen arvioinnin aloittamisen olevan ilmeisen tarpeetonta, voidaan lastensuojeluilmoituksen käsittely sulkea. Mikäli seitsemän arkipäivän aikana sosiaalityöntekijä arvioi lapsen ja perheen tilanteen perusteellisen selvityksen olevan tarpeellinen, aloitetaan palvelutarpeen arviointi. (LSL 2007/417.) Palvelutarpeen arviointi sisältää kokonaisuudessaan yhteenvedon asiakkaan tilanteesta ja sosiaalipalvelujen ja erityisen tuen tarpeesta, sosiaalihuollon ammattihenkilön johtopäätökset asiakkuuden edellytyksistä, asiakkaan näkemyksen ja mielipiteen palvelutarpeesta sekä asiakkaan ja työntekijän arvion omatyöntekijän tarpeesta (THL 2023, Palvelutarpeen arviointi).

Sosiaalityöntekijän tehtävä on arvioida lapsen ja perheen tilanne saapuneen lasta koskevan ilmoituksen pohjalta. Palvelutarpeen arviointia toteutetaan sosiaalihuolto- ja lastensuojelulain ohjaamalla tavalla määräaikoja sekä sisältöä noudattaen. Jokainen lastensuojeluilmoitus ja yhteydenotto sosiaalihuollosta vastaavaan viranomaiseen tulee käsitellä tarvittavalla laajuudella. Laajuuden päättää viime kädessä ilmoitusta käsittelevä sosiaalityöntekijä. (SHL 2014/1301; LSL 2007/417.) Palvelutarpeen arvioinnin alussa on olennaista keskittyä tuottamaan ja keräämään tietoa

yhdessä perheen kanssa perheen tilanteesta (Ojaniemi & Rantajärvi 2010, 226). Palvelutarpeen arvioinnissa on aina kyse siitä, mitä saatu tieto merkitsee ja millaisiin toimenpiteisiin saadun tiedon perusteella ryhdytään (Vornanen 2007, 24).

Palvelutarpeen arvioinnin toteutuksessa on tärkeää huomioida kunnioittava, arvostava ja kuunteleva ilmapiiri yhteistyön ja luottamuksen perustana (THL 2016, 10). Vierula ym. (2019) ovat analysoineet moniammatillisen yhteistyön olevan ensisijaisen tärkeää lapsen ja perheen palvelutarvetta arvioitaessa. Moniammatillisuuden kautta pystytään havainnoimaan lapsen ja perheen tilannetta useammasta näkökulmasta ja tuomaan tieto yhteiseksi jaettavaksi tiedoksi asiakkaan tilanteen parantamiseksi. Haasteena näyttäytyvät kuitenkin eri ammattiryhmien erilaiset tulkinnat asiakkaan tilanteesta, käytettävien käsitteiden erilaiset merkitykset eri ammattiryhmille sekä toisten ammattilaisten työn sisällön ja reunaehtojen heikko tietäminen ja tunnistaminen. (Mt., 292; Isoherranen 2008, 44.) Moniammatillinen yhteistyö on asiakkaan edun mukaista, koska riskien ja ongelmien tunnistaminen ja ennaltaehkäisy vaatii ammattilaisten tiivistä yhteistyötä (Mönkkönen ym. 2019, 7).

Moniammatillisuus on suuressa osassa palvelutarpeen arvioinnin toteutusta. Sosiaalihuoltolaki (2014/1301 41§) oikeuttaa sosiaalityöntekijän pyytämään muun toimijan toteuttamaan lapsen palvelutarpeen arviointia yhteistyössä sosiaalityöntekijän kanssa. Tämä pyyntö velvoittaa muita toimijoita osallistumaan työskentelyyn. (THL 2016, 44.) Tapola-Haapala ym. (2012, 115) ovat todenneet, että keinoja yhteistyöstä eri alojen tutkijoiden kanssa sekä palveluiden ja palveluiden kehittäjien kanssa on tarpeellista kehittää myös tulevaisuudessa.

Palvelutarpeen arvioinnin lopuksi sosiaalityöntekijä tekee ratkaisun palvelutarpeen arvioinnin päättämisestä sekä lopputuloksesta. Palvelutarpeen arviointi voidaan päättää ohjaukseen tai neuvontaan mahdollisesta sopivasta palvelusta tai tuesta perheelle tai voidaan todeta, ettei perhe ole velvoittavien palveluiden tarpeessa tai ilmoituksen kaltaista huolta ei enää ole tilanteessa. Mikäli tuelle on perheessä tarvetta, lapselle voidaan avata sosiaalihuoltolain (2014/1301) mukainen vapaaehtoinen asiakkuus tai lastensuojelulain (2007/417) mukainen velvoittava asiakkuus, josta perhe ei voi kieltäytyä.

Kirjoitan tätä pro gradu -tutkielmaa työskennellessäni Keski-Suomen hyvinvointialueella, jossa palvelutarpeen arvioinnin prosessiin sisällytetään huoltajien sekä lasten ja nuorten henkilökohtaiset tapaamiset sekä kotikäynti. Käyttämäni aineisto on kerätty Tampereella vuonna 2017 eli ennen sote-uudistusta ja hyvinvointialueiden muodostumista. Otan tutkielmassani huomioon aineiston keräysajankohdan, mutta reflektoin aineiston sisältöä nykyhetkeen.

3.3 Sosiaalityöntekijän asiantuntijuus, valta ja vastuu

Sosiaalityöntekijän asiantuntijuus perustuu erilaisten olosuhteiden, toimintayhteyksien ja paikan ja ajan kontekstiin. Sosiaalityön asiantuntijuus sisältää sosiaalisen todellisuuden tulkitsemista ja erilaisia merkityksiä rakentavana toimintana. (Antikainen 2007, 26; Karvinen 2000, 11.) Sosiaalityötä ohjaavat myös sosiaalityön eettiset periaatteet (Talentia 2017), joita sosiaalityöntekijät noudattavat työssään asiakkaiden kohtaamisesta hallinnollisten prosessien läpikäymiseen. Sosiaalityöntekijän asiantuntijuus rakentuu vuorovaikutuksessa (Antikainen 2007, 173).

Sosiaalitoimen tehtävänä on huolto- ja tapaamisriitatilanteissa turvata lapsen etu, joka tarkoittaa käytännössä vanhempien kasvatuskyvyn ja lapsen olosuhteiden selvittämistä (Antikainen 2007, 28). Taskinen (2001, 45) korostaa, ettei sosiaalityön tehtävänä ole ottaa kantaa muihin moraalisiin tekijöihin, koska nämä eivät kuulu sosiaalitoimen tehtäviin. Esimerkiksi lapsen asuminen tai huoltajuus eivät ole sosiaalityöntekijän määriteltävissä, ellei lapsen etu toisin selkeästi vaadi, esim. väkivallan tai päihteidenkäytön vuoksi.

Palvelutarpeen arviointi nähdään interventiona perheeseen, jossa myös perhe osaltaan velvoitetaan osallistumaan arviointiin yhteistyössä sosiaalityön kanssa. Sosiaalityön valta-asema päätöksenteossa on suuri, koska sosiaalityöntekijä arvioi asiantuntijuuteen ja ammatilliseen osaamiseensa perustuen sen, miten ja missä laajuudessa lapsen palvelutarpeen arviointi toteutetaan. Mikäli perhe ei ole halukas selvittämään tilannetta sosiaalityön kanssa, eikä arviointia saada toteutettua sosiaalityöntekijän näkökulmasta tarvittavalla tavalla huolen ollessa akuutti koskien lapsen tilannetta, sosiaalityöntekijällä on valta siirtää asian selvittäminen lastensuojeluun. (ks. LSL 2007/417, 28–29§.) Lapsella ja huoltajilla on siis vaihtelevasti valtaa arvioinnin toteutuksessa, mutta toisaalta myös sen lopputuloksesta.

Sosiaalityön toimijuus ja paikka huoltoriidoissa paikantuu perheiden auttamiseen tilanteissa, joissa vanhempien ero vaikuttaa lapsen kehitykseen ja turvallisuuteen. Hämäläisen ym. (2012, 9) mukaan hyvinvointiyhteiskunnan tehtävänä on tukea ja auttaa avioerossa yksilöitä oman kulttuurin ja normien mukaisesti. Suomessa avioeron ja sen seurauksena tapahtuvien järjestelyjen painottuvan eroavan pariskunnan vastuulle. Kuitenkin länsimaissa huomattujen avioeroa koskevien ongelmien, kuten huoltoriidan seurauksena, avioeroon kohdennettuja interventioita on kehitetty sekä eroaville vanhemmille sekä lapsille. Tähän on johtaneet nopeasti kasvaneet erotilastot, vanhempien

konfliktoituneet riidat, käräjäoikeuksien kuormittuminen sekä lapsille aiheutuva kärsimys ja haitta riitaisen avioeron myötä. Ratkaisuna tähän on kehitetty muun muassa sovittelua sekä muita samankaltaisia riitoja ehkäiseviä menetelmiä. (Mt., 11.)

Sosiaalityön näkökulmasta huolto- ja tapaamisriidat ovat kompleksisia ja monimutkaisia ilmiöitä, jotka haastavat myös ammattilaisia. Vaikeat huolto- ja tapaamisriitatilanteet edellyttävät ammattilaisilta vahvaa asiantuntemusta ja osaamista sekä moniammatillista yhteistyötä. (THL 2023.)

Sosiaalityöntekijällä on palvelutarpeen arviointiin liittyvän vallan ohella suuri vastuu lapsen hyvinvoinnin turvaamisesta. Sosiaalityöntekijän arvio voi ratkaista lapsen kehitystä ja kasvua ratkaisevia tekijöitä ja arvioinnin tarkoituksena on varmistaa lapsen hyvinvointi. Mikäli palvelutarpeen arvioinnissa jää huomaamatta lapsen kasvua ja kehitystä vaarantavia tekijöitä, lapsi voi vaarantua muun muassa väkivallan, päihteidenkäytön tai perhesurman riskiin (ks. THL 2023).

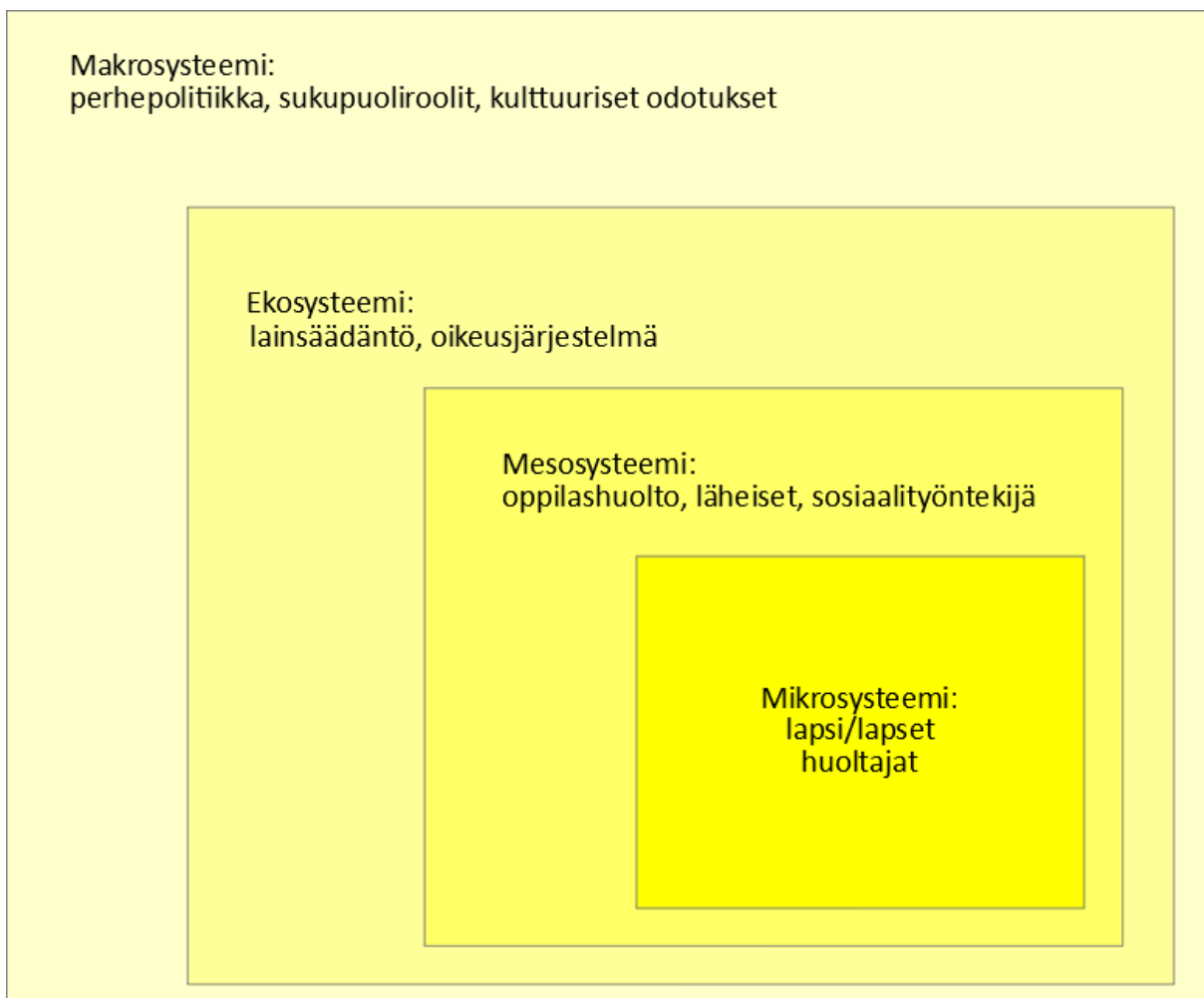
Sarah Leigh ja Chris Miller (2004) ovat tutkimuksessaan käsitelleet perheisiin tehtävää interventiota ja sen merkitystä työskentelylle ja sen tulokselle. Tutkimuksessa korostetaan tietoutta sosiaalityöntekijöiden mahdollisuuksista kehittää ja tehdä arviointiprosessia laadukkaasti tilanteissa, joissa ei ole kysymys vaativista riskitilanteista. Tämä vahvistaa sosiaalityöntekijöiden mahdollisuutta toimia riskitilanteissa ja toteuttaa sosiaalityötä, jossa on kyse muutostyöstä. Ongelmana on sosiaalityöntekijöiden kuormittuneisuus ja resurssi vastata vain kaikkein kiireellisimpiin tilanteisiin, jolloin mahdollisuus kehittää työtä lasten ja perheiden kanssa jää vähäiseksi. (Mt., 263 – 264.) Paasivirta (2012, 235) on esittänyt pohdintaa lastensuojelun asiakkaaksi pääsemisestä sekä siihen täytettävistä kriteereistä, toisaalta myös lastensuojeluun säädetyistä käsittelyajoista. Kuinka laadukkaasti ja tasapuolisesta sosiaalityöntekijät pystyvät toteuttamaan alkuvaiheen palvelutarpeen arvioinnin sekä vastaamaan lasten ja perheiden avuntarpeisiin oikealla tavalla (mt.), kun sosiaalityö on muutoksessa hyvinvointialueilla? Lastensuojelun kuormittumisen myötä on ensisijaista, että lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin ja tarpeiden arvioiminen on laajaa ja perusteellista lapsen ja perheen palvelutarpeen arvioinnissa.

Sosiaalitoimen päätehtävänä on huolto- ja tapaamiskiistassa tehdä huoltajille lapsen näkökulma näkyväksi, tukea lasta ja turvata lapsen asema (Taskinen 2001, 3, 45). Huoltajien tehtävä on turvata lapsen kasvu ja kehitys, mutta huoltajilla on vastuu valinnoillaan ja toiminnallaan edesauttaa lapsen selviytymistä erosta. Lasta ja lapsen hyvinvointia ei kuitenkaan voida jättää kokonaan huoltajien vastuulle lapsen haavoittuvan aseman vuoksi. Mitä enemmän lapsen kasvun ja kehityksen nähdään ja arvioidaan vaarantuvan, sitä suuremmaksi tulee julkisen vallan vastuu. (THL 2023.) Ofra Ayalon ja Adina Flasher (1997, 7) ovat pohtineet asioita, joita lapsen näkökulmasta on muun muassa tärkeää ottaa huomioon vanhempien ollessa huolto- ja tapaamisriidassa. On huomioitava, kummalta

huoltajalta ja missä määrin lapsi saa emotionaalista tukea, miten lapsen läheiset ihmissuhteet turvataan, miten lapsen perushoito toteutuu ja miten lapsen päivähoito tai koulu sujuu parhaiten. Näiden tekijöiden arviointi on haasteellista vaikeissa huolto- ja tapaamisriidoissa. Huoltajuuskiistassa mitataan uskomukset, työtehtävät, sosiaalinen käyttäytyminen ja tavat (mt., 26).

Sosiaalityöntekijän näkökulmasta huoltoriitoja voidaan tarkastella Urie Bronfenbrennerin (1979) ekologisen järjestelmäteorian valossa. Bronfenbrennerin ekologinen systeemiteoria hahmottaa sosiaalityöntekijän työskentelyä työssä tehtävän vuorovaikutuksen, työn toteutuksen mahdollisuuksien ja rajallisuuksien valossa. Käytän Bronfenbrennerin systeemiteoreettista näkemystä avatakseni tarkemmin yksilön ja ympäristön vuorovaikutusta toisiinsa. En kuitenkaan avaa systeemiteoreettista näkökulmaa laajemmin tai käytä tätä teoreettista näkökulmaa muutoin tutkimuksessani. Avaan kuitenkin tasojen merkitystä Bronfenbrennerin (1979) kautta. Hahmotan seuraavalla kuviolla huolto- ja tapaamisriitojen eri tasoja, jotka vaikuttavat sosiaalityöntekijöiden työhön lapsen palvelutarpeen arviointia tehtäessä.

(Kuvio 1. Huolto- ja tapaamisriitojen tasot Bronfenbrenneriä (1979) mukaillen)

Bronfenbrennerin (1979, 3) mukaan ekologisen systeemiteoria rakentuu sisäkkäisten mikro-, meso-, ekso- ja makrosysteemeistä, jotka kuvaavat vuorovaikutuksen ja ympäristön välillä tapahtuvia muutoksia. Mikrosysteemisen tason näkökulmasta sosiaalityöntekijä keskittyy ensisijaisesti välittömään ympäristöön eli perheeseen ja sen dynamiikkaan. Mikrosysteemissä eri toiminnot, roolit ja henkilöiden väliset suhteet vaikuttavat yksilöön (Bronfenbrenner 1979, 22), tässä tapauksessa perheen sisäinen vuorovaikutus vaikuttaa lapseen. Riita ja konflikti voivat vaikuttaa suoraan lapsen hyvinvointiin ja kehitykseen, sillä se voi aiheuttaa stressiä, ahdistusta ja epävarmuutta lapselle. Työntekijän tehtävänä on arvioida vanhempien ja lasten välisiä suhteita, perheen sisäistä kommunikaatiota ja konfliktien hallintaa. Tavoitteena on ymmärtää, miten huoltoriita vaikuttaa suoraan perheenjäsenten hyvinvointiin ja kyseiseen perheeseen sekä miten huoltoriita vaikuttaa lapsen kehitykseen.

Mesosysteemin tasolla sosiaalityöntekijä tarkastelee eri mikrosysteemien välisiä suhteita ja vuorovaikutusta. (Bronfenbrenner 1979). Tämä voi sisältää esimerkiksi lapsen ja läheisten, koulun tai muiden sosiaalisten verkostojen välistä vuorovaikutusta. Työntekijä voi tukea perhettä ylläpitämään ja rakentamaan tukevia verkostoja ja toimimaan yhteistyössä keskenään sekä eri ammattilaisten kanssa lapsen edun varmistamiseksi.

Eksosysteemin merkitys on suuri huoltoriitaa mietittäessä. Sosiaalityöntekijä arvioi ulkoisia ympäristötekijöitä, jotka vaikuttavat lapseen sekä riiteleviin huoltajiin, mutta lapsi ei ole aktiivisena osallisena tapahtumiin (Bronfenbrenner 1979). Huoltoriidassa usein esillä ovat lastenvalvojan, käräjäoikeuden ja ylempien valitusasteiden tekemät ratkaisut lapsen huollosta ja asumisesta, jotka pohjautuvat lainsäädäntöön. Lisäksi kaikkia huoltoriitaperheen kanssa työskenteleviä viranomaistahoja sitovat organisaatioiden velvoitteet hoitaa, mutta myös toisaalta ohjata ja antaa neuvontaa, miten ja mihin viranomaistahoon tai palveluun huoltajat voivat olla yhteydessä. Haasteina sosiaalityön varhaisen tuen ja oikea-aikaisten palveluiden tarjoamisessa ovat kuitenkin työn tekemisen reunaehtoina toimivat resurssit ja organisaatioiden linjaukset (Paasivirta 2012, 237). Sosiaalityöntekijä auttaa perheitä navigoimaan näiden järjestelmien läpi ja tarjoaa tarvittaessa tietoa ja tukea.

Makrosysteemin tasolla sosiaalityöntekijä ottaa huomioon esimerkiksi organisaatioita laajemmat rakenteet, kuten yhteiskunnalliset rakenteet ja normit, jotka vaikuttavat huoltoriitoihin (Bronfenbrenner 1979). Tämä voi sisältää esimerkiksi perhepolitiikan, kulttuuristen odotusten ja sukupuoliroolien merkitystä mietittäessä huoltoriitaa. Sosiaalityöntekijä myös tunnistaa oman

roolinsa huolto- ja tapaamisriitojen selvittämisessä. Goffmanin (1986, 269) mukaan yksilöiden osallistuessa toimintaan yksilöt rakentavat itselleen roolin, jonka muut yksilöt tunnistavat osana tapahtuvaa toimintaa. Sosiaalityöntekijä toimii roolissaan viranomaisena, jonka toimintaa sitovat vallan ja vastuun suhde sekä lakien ja organisaation velvoitteet. Moniammatillisessa yhteistyössä eri osallistujien roolien ollessa erilaisia osallistujat myös luovat erilaisia käsityksiä siitä, mitä tilanteessa on tapahtumassa (ks. mt., 8).

Kaikki systeemin tasot ovat osa kokonaisuutta, jonka huolto- ja tapaamisriita muodostaa. Olennaista on tiedostaa tasojen olemassaolot huoltoriitaisen perheen kanssa työskenneltäessä ja soveltaa ja auttaa lasta ja perhettä niiden reunaehtojen mukaisesti. Sosiaalityöntekijä pyrkii ymmärtämään huoltoriitojen monitahoisuutta ja auttaa perheitä löytämään ratkaisuja, jotka huomioivat sekä lapsen että huoltajan sekä ympäristön tarpeet ja resurssit.

Sosiaalityöntekijän tulkinta lapsen ja perheen tilanteesta syntyy moniulotteisessa prosessissa, jossa vaikuttavat sosiaalityöntekijän koulutuksen ja työhistorian kautta kerryttämä käytännöllinen ja teoreettinen asiantuntijuus, oma elämänhistoria, sosiaalityöntekijän ja perheen välinen vuorovaikutus, perheen tilannetekijät sekä palvelujärjestelmän mahdollisuudet ja reunaehdot. Huolto- ja tapaamisriitatilanteissa sosiaalityöntekijä arvioi, onko lapsen kasvua ja kehitystä turvatta sosiaalitoimen interventiolla. Lapsen ja perheen tilannetta sekä sosiaalityöntekijän arviota tilanteesta voidaan tarkastella eri kehyksistä käsin. Kohdennan katseeni pro gradu -tutkielmassani etenkin mesotason tapahtumiin, jossa tarkastelen sosiaalityöntekijöiden kokemuksia sekä heidän asettamia kehyksiä huolto- ja tapaamisriidoille.

4 Tutkimuksen toteutus

4.1 Tutkimusasetelma, aiheen rajausta ja tutkimuskysymykset

Tutkimustehtäväni kohdentuu tutkimaan, miten palvelutarpeen arviointia tehneet sosiaalityöntekijät ovat tuottaneet tietoa huolto- ja tapaamisriidoista ja tätä kautta sosiaalityöntekijöiden asettamista kehyksistä. Haluan tarkastella pro gradu -tutkielmassani, millaista tietoa sosiaalityöntekijät itse tuottavat huolto- ja tapaamisriidoista ja millaisia kehyksiä he asettavat niille palvelutarpeen arvioinnin kontekstissa.

Koen aiheen olevan tärkeää, koska huolto- ja tapaamisasiat ovat siirtyneet kokonaan perheoikeudellisten palveluiden käsiteltäväksi. Tilanteet ovat kuitenkin usein monimutkaisia, joissa lapset joutuvat vanhempien välisen riidan välikappaleiksi tai sivusta seuraajiksi. Tällainen tilanne usein aiheuttaa lapselle haasteita, kuten pelkotiloja tai haasteita vuorovaikutukseen ja perhedynamiikkaan. Palvelutarpeen arvioinnissa arvioidaan lapsen kokonaisvaltaista tilannetta hänen arjessaan ja tarjotaan mahdollista tukea lapselle, vanhemmille tai kokonaisuudessaan kotiin. Huolto- ja tapaamisriidoissa lapsiperheiden sosiaalityön tai lastensuojelun arvioinnin katsotaan olevan tarpeellista haastavimmissa huolto- ja tapaamisriidoissa.

Olen asettanut tutkimukselleni seuraavat kaksi tutkimuskysymystä:

1. Minkälaiset kehykset jäsentävät sosiaalityöntekijöiden käsityksiä huolto- ja tapaamisriidoista?
2. Miten kehykset asettuvat suhteessa toisiinsa?

Olen rajannut tutkimukseni kohdentuvan sosiaalityöntekijöiden näkökulmaan koskien huolto- ja tapaamisriitoja. Mielestäni on tärkeää tarkastella, millaisia merkityksiä sosiaalityöntekijät antavat huolto- ja tapaamisriitojen käsittelyyn. Palvelutarpeen arviointia, kun kaikkea lapsiperheiden kanssa tehtävää sosiaalityön työskentelyä, ohjaa lapsen näkökulma (Mahkonen 2003, 31).

4.2 Aineisto ja metodi

Käytän tutkielmassani Tampere Praksiksen yhteistyöhankeessa keräämää aineistoa: Huoltoriidat Tampereen kaupungin perhepalveluissa 2017. Aineisto on peräisin Aila-tietoarkistosta, joka on muun muassa opiskelijoiden ja tutkijoiden käytettävissä ja johon kerätään aineistoa tieteellisen tutkimuksen jalostamiseen ja jatkotyöskentelyyn. Aineisto herätti mielenkiintoni, koska se suuntautuu kiinnostuksen kohteeseeni. Olen ladannut aineiston tietokoneelleni arkistosta. Olen edennyt tutkielmassani aineistolähtöisesti. Aineistolähtöinen analyysi sisältää Eskolan ja Suorannan (1998, 19) mukaan ajatuksen analyysin aloittamisesta ilman ennakoasettamuksia tai määritelmiä ja joka pelkistetyimmillään tarkoittaa teoreettisen tiedon rakentumista empiirisestä aineistosta käsin.

Aineisto koostuu viidestä Tampereen kaupungin perhepalveluiden palvelutarpeen arviointeja tekevien sosiaalityöntekijöiden virikehaastatteluista. Haastatteluissa on käytetty kolmea viriketarinaa eli vinjettiä, jotka on muotoiltu lastensuojeluilmoituksen tapaisiksi teksteiksi. Jokaisessa virikkeessä on oma teemansa. Teemoja ovat käräjät ja patologisoitunut ero, etäännyttäminen ja päihteet sekä eitasapuoliset suhteet. Haastateltavat ovat virikkeiden lukemisen jälkeen vastanneet heille esitettyihin kysymyksiin virikkeiden fiktiivisiin esimerkkitapauksiin liittyen.

Virikehaastattelussa tutkija aloittaa keskustelua haastateltavan kanssa virikkeiden avulla (ks. Törrönen 2001 & 2002). Virikkeenä voivat toimia esimerkiksi lause, tekstikatkelma, sana, valokuva, taulukko tai teatteri- ja elokuvanäytös (Crilly ym. 2006; Dölle 2017). Virikkeiden ajatellaan antavan haastateltavalle mahdollisuuden vastata kuten avoimiin haastattelukysymyksiin eli ne mahdollistavat haastateltavan omat tulkinnat käsiteltävästä aiheesta. Jukka Törrönen (2001 & 2002) on määritellyt virikkeet ensi sijassa merkeistä ja merkitysjärjestelmistä koostuvina kulttuurituotteina. Tutkijan tehtävä on valita virikkeet niin, että ne koskettavat tutkittavan kohteen ulottuvuuksia. Haastateltavalla on mahdollisuus luoda oma tulkintansa virikkeen herättelemänä käsiteltävästä aiheesta. Virikkeet mahdollistavat omien kokemusten ja kulttuurisen ymmärryksen esiin tuomisen tulkittavasta ilmiöstä. (Törrönen 2002.)

Tutkimukseni on laadullinen. Laadullisella tutkimuksella tarkoitetaan perusluontoisesti aineistoa, joka on tekstiä. Teksti voi olla monitasoista, mutta tarkoituksena on muodostaa tekstistä tutkimustuloksia (Eskola & Suoranta 1998, 15–16). Haastattelut sisältävät informatiivista tekstiä, josta pystytään oikealla kysymyksenasettelulla ja hyvän aiheen valinnalla kerätä tietoa, joka on uutta ja antaa uusia merkityksiä. Tieteellisen tiedon synty mahdollisestaan valitulla tutkimusmetodilla, mutta se voi myös mahdollistaa uuden käytännön työssä hyödynnettävän tiedon tuottamisen.

Kvalitatiivisessa työssä ei pyritä tilastollisesti yleistämään, vaan tarkoituksena on pyrkiä kuvaamaan, ymmärtämään määriteltyä toimintaa tai antamaan teoreettisesti järkevä tulkinta ilmiöstä (Eskola & Suoranta 1998, 61).

Aineisto on laajuudeltaan 43 sivua, kirjainkokona 12, fontti Calibri ja rivivälinä 1,5. Haastattelun taustatietoina haastateltavilta on kysytty koulutustaustaa sekä työvuosien määrää lastensuojelutyöstä. Tutkimukseni perustuu analyysiin, jossa asiantuntijoiden näkemykset ilmiöstä ja ilmiönkentällä toimimisesta ovat keskiössä.

4.3 Kehysanalyysi

Hyödynnän tutkielmassani Goffmanin (1974) kehittämää kehysanalyysiä sekä teoreettisena että metodologisena pohjana. Goffmania voidaan sanoa kehysanalyysin oppi-isäksi. Kehysanalyysi on yksi laadullisen tutkimuksen analyysimenetelmistä, jota käytetään usein yhteiskuntatieteissä, kuten sosiologiassa, psykologiassa ja antropologiassa. Hyödynnän tutkimuksessani Puroilan (2002) kuvaamaa kehysanalyysiä Goffmanin tuotannosta. Kehysanalyysi kuvaa arkielämän ja sosiaalisen vuorovaikutuksen analyysiä (Puroila 2002a, 30).

Kehysanalyysissä on kyse siitä, miten kulloinkin läsnä oleva tilanne ja ulkopuolinen maailma rakentavat yksilön kokemusta todellisuudesta (Puroila 2002b, 29). Goffman kuvaa tilanteiden eli niin sanottujen tilanteiden merkitystä kokemuksen rakentamisessa. Kun tilanteita katsotaan erilaisten kehysten eli tapojen kautta, tilannetta voidaan tulkita eri tavoin. Kehysanalyysin tavoitteena on siis tutkia kokemuksen rakentumista. (Mt., 26.) Goffman on kuvannut teoksissaan vuorovaikutuksen merkitystä läpi oman kirjallisen tuotantonsa.

Kehysanalyysin avulla pyritään ymmärtämään, miten ihmiset rakentavat merkityksiä ja tulkintoja ympäröivästä maailmastaan. Goffman etsi vastausta kysymykseen: ”Mitä tässä oikein on meneillään?” (Goffman 1986, 8). Goffmanin kehysanalyysiä hyödyntäen kysyn aineistolta, mitä huolto- ja tapaamisriidoista on keskusteltu. Analysoin sitä, mitä ja miten huolto- ja tapaamisriidoista on keskusteltu ja miten sosiaalityöntekijät käsittelevät ja tulkitsevat huolto- ja tapaamisriidatilanteisiin liittyviä tekijöitä tietyssä ajassa ja paikassa. Teoreettiseksi tulokulmaksi aineistoon olen valinnut kehysanalyysin, joka painottaa sosiaalityön erilaisia tapoja ja ymmärtää ja puhua sosiaalityöstä. Tarkastelen tutkimuksessani huolto- ja tapaamisriitoja etenkin mesotasolla. Kehysanalyysi toimii tulkinnan välineenä, jonka avulla analysoin, miten kulloinkin läsnä oleva tilanne (huolto- ja tapaamisriita) ja

ulkopuolinen maailma muotoilevat sitä, miten huolto- ja tapaamisriitaan reagoidaan palvelutarpeen arvioinnissa.

Kehysanalyysiin liittyy merkityksen rakentuminen sosiaalisissa tilanteissa. Yksilöt sovittavat toimintaansa ja ymmärrystään sosiaalisiin tilanteisiin. Nämä elämäkokemusten kautta kehittyneet tulkintakehyksiksi (Goffman 1986, 40 – 82) kutsutut toiminnan ja tajunnan ylläpitämät suuntautumisen tavat luovat sosiaaliseen elämään järjestystä, jotka yhdistävät toimintaa, tilanteita ja tulkintaa. Kehysanalyysin avulla voidaan tunnistaa ja analysoida erilaisia kehyksiä eli tapoja, joilla ihmiset jäsentelevät tietoa ja ymmärtävät maailmaa ja tilanteita ympärillään. (Ks. Mikkonen 2023, 69; Alasuutari 2011, 181.)

Näen tutkimuksessani yhteneväisyyksiä Goffmanin (1986) ajatuksiin koskien sosiaalisten suhteiden merkitystä tulkintoihin. Tulkinnat vaikuttavat yksilöiden tapaan määrittellä erilaisia tilanteita, kielellisiä ilmaisuja ja konteksteja sekä niiden selittämistä. Ympäristö voi joko tukea tai vastustaa yksilön luomaa ymmärrystä tilanteesta, mutta kehystämällä tilanteen yksilö luo mielekkyyttä omaan toimintaansa tilanteessa. Kehykset säätelevät yksilöiden tulkintaa ja merkityksen tuottamista, joita yksilöt käyttävät ympäröivän maailman ymmärtämiseen ja merkitysten tuottamiseen. (Puroila 2002, 138 – 139.)

Suomalaisissa tieteellisissä teksteissä on Karvosen (2000, 78) mukaan vakiintuneet käsitteet ”kehys” ja ”kehystäminen”, mutta frame-käsitteellä on englanninkielessä myös monia muita synonyymejä, kuten runko, raamit ja kehikko. Goffman käytti kehystä, ”framing”, kuvaamaan tilanteen määrittelyä, jossa kehysanalyysin lähtökohtana toimii tulkinnan kytkeytyminen tapahtumiin ja toimintaan. (Puroila 2002b, 29 – 30.) Kehysten analyysi avaa sitä, kuinka tekstin, lausahduksen tai puheen sisältämä informaatio muuttuu ihmisten tietoisuudeksi ja antavat tätä kautta merkityksen muun muassa kaikille arkipäivän toiminnoille. Kehyksiä voidaan soveltaa joko useampia samanaikaistesti tai olla käyttämättä kehyksiä lainkaan. (Entman 1993, 52; Goffman 1986, 26.) Kehystämisen voi nähdä toimena, jossa osaksi kulttuuriin reflektoiden tehdään näkyväksi sekä valitaan tiettyjä puolia tilanteesta korostaen niitä (Entman 1993, 52; Karvonen 2000, 82). Kehykset korostavat tiettyjä näkökantoja, jotka tekevät tietoa merkityksellisemmäksi ja muistettavammaksi (Entman 1993, 53). Kehykset voivat olla muuntuvia, päällekkäisiä tai niitä voidaan vaihdella tilanteen mukaan. Yksilöt voivat oman elämäkokemuksensa perusteella arvioida, mitä tietty tilanne eli tilanne heille merkitsee ja miten he toimivat tilanteessa. Elämäkokemuksista heijastuu eräänlaisia tulkintakehyksiä, joiden mukaan yksilöt ohjaavat toimintaansa. (vrt. Karvonen 2000.) Goffmanin kehystämisen ja kehystymisen tutkimuksessa on nostettu esiin näkökulma siitä, että kehystämässä aina rajataan ulos tiettyjä näkökulmia, ns. rinnakkaisia tapahtumia (Peräkylä 1990, 158). Tämä

tarkoittaa huoltoriitaperheiden asianosaisten näkökulmien kaventumista oman näkökulman näkemiseen tai toisaalta sosiaalityöntekijän näkökulman kohdistuksen lapsen näkökulmaan.

Goffman on ottanut vaikutteita omaan tuotantoonsa useilta eri teoreetikoilta. Goffman otti vaikutteita muun muassa William Jamesilta, Alfred Schutzilta, Harold Garfinkeliltä ja Gregory Batesonilta, mutta on hyödyntänyt teoreetikoiden näkemyksiä kriittisesti sekä jättänyt myös osaltaan avoimeksi, missä määrin on hyödyntänyt näitä näkökulmia (Puroila 2002a, 26 – 30).

Karvonen (2000) määrittelee Goffmanin taustat teoreettisella tasolla ns. Chicagon koulun sosiologiaan ja symboliseen interaktionismiin. Heiskala (1991, 101) taas on arvioinut Goffmanin kehittämän kehysanalyysin sijoittuvan symbolisen interaktionismin ja strukturalismin väliin. Tarkasteluhorisontin kehysanalyysiin määrittää tilanteisuus vuorovaikutuksessa, ei niinkään toimija tai rakenne. Kehysanalyttinen lähestymistapa eroaa symbolisesta interaktionismista siinä, että kehysanalyysissä tilanteessa mukana olevat henkilöt eivät voi vapaasti luoda tilanteelle merkitystä. Kehykset säätelevät merkitysten luomista, joiden läpi tarkasteltuna asiat ja ilmiöt saavat merkityksensä. Kehykset ovat kuin objektiivisia merkityksiä, joiden pohjalle rakennetaan subjektiivisia merkityksiä. Kehykset ovat riippumattomia yksittäisten henkilöiden toiminnasta tilanteessa. Tulkinta muodostuu jokaisesta tilanteesta eri tavalla eri kehyksiä yhdistelemällä. (Heiskala 1991, 101; Puroila 2002a, 36; Puroila 2002b, 140.)

Frame- käsitteen eli kehys-käsitteen taustat sijoittuvat symbolisessa interaktionismissa, fenomenologiassa, hahmopsykologiassa, sosiaalisen kognition tutkimuksessa, kognitiivisessa psykologiassa sekä retoriikan tutkimuksessa. Käsite on myös konstruktionistinen käsite. (Karvonen 2000, 83.) Toisaalta Puroila (2002a, 49) vahvistaa Goffmanin arvioineen, että konstruktionismi, jossa sosiaalinen todellisuus rakentuu aina uudelleen jokaisessa kohtaamisessa, on osittain ristiriidassa kehysanalyttisen näkökannan kanssa.

Goffmanin tuotannon lähtökohtana on käsite tilannemäärittelmä (definition of the situation), joka on symbolisen interaktionismin käsite. Meidän on aina sosiaalisissa tilanteissa määriteltävä ”mitä tässä oikein on meneillään?” (What is it that’s going on here?”. (Puroila 2002b; Goffman 1986.) Keskeinen lähtökohtaero kehysanalyttisen teorian ja symbolisen interaktionismin välillä on kuitenkin Puroilan (2002a, 34) mukaan tilanteen määrittelyn luonne erilaisin painotuksin. Goffman on olettanut tilanteen määrittelyjen olevan jo olemassa ennen yksilöiden osallistumista tilanteeseen ja tätä kautta osallistujien tehtäväksi jää toimia näiden etukäteen rakennettujen määrittelyjen mukaisesti. Yksilön tehtäväksi jää etsiä oikea määrittely siitä, mitä tilanteessa on tapahtumassa. Goffmanin mukaisesti yksilöt tarkastelevat tilannetta erilaisten kehysten kautta (vaaratilanne, leikki vai näytelmä). Kehykset

taas tätä kautta määrittelevät, millaisesta tapahtumasta on kyse ja miten yksilön tulisi toimia tilanteessa. Tilanteessa käytetty kehys määrittää sen, millaisen merkityksen tapahtuma saa osallistujien kokemuksissa. (Puroila 2002a, 34 – 35.) Kehysanalyysissä yhdistyvät tajunta, toiminta ja tilanne, kun yksilöt sovittavat toimintansa ymmärrykseen siitä, mitä on tapahtumassa ja yleensä myös ympäristö tukee tätä näkemystä. (Puroila 2002a, 36.) Kehysnaalyysi tarkastelee Puroilan (2002b, 139) mukaan, Goffmania mukaillen, merkityksen muodostumisen yleisiä periaatteita. Kehykset eivät ole yksilön määrittelemiä, koska yksilö ei muodosta tilanteen määrittelyä. Kehykset ovat kulttuurisesti rakentuneita, yhteisöiden jakamia tapoja ymmärtää erilaisia ilmiöitä ja tätä kautta kehykset yhdistävät yksilöä ja yhteisöä. Yksilöt uusintavat ja ylläpitävät kehyksiä sosiaalisissa tilanteissa. (Puroila 2002a, 35.)

Kehysanalyysi voidaan jakaa kahteen osaan: sisältöanalyysiin ja tulkintaan. Sisältöanalyysissä tutkitaan tutkimusaineistoa, kuten haastatteluja, kirjoituksia tai muita dokumentteja, ja etsitään toistuvia teemoja, käsitteitä ja symboleita. Tulkinnassa taas pyritään ymmärtämään, miten nämä löydetty käsitteet ja teemat liittyvät toisiinsa ja miten ne vaikuttavat ihmisten ajatteluun ja toimintaan. (kts. Entman 1993; Karvonen 2000.)

Olen lähtenyt toteuttamaan tutkielmaani aineistolähtöisesti, joka antaa minulle hyvät tiedot aineiston sisällöstä, tyypistä ja aiheesta. Ilmiö on siis itselleni tuttu, mutta aineistosta ei voi heti sanoa, mikä on tarkka tutkimuksen tulos tai oletus siitä. Kehysanalyysin toteuttamiseen ei ole olemassa tarkkoja menettelytapoja, vaan kehysanalyysi tulee nähdä enemmänkin lähestymistapana aineiston analyysiin (Puroila 2002a, 51 – 52). Tutkimustehtävääni ajatellen kehysanalyysi on toimiva oman pro gradu - tutkielman toteuttamiseen, koska kysymyksenasetteluni on avoin ja toisaalta myös kyseenalaistava. Kehysanalyysin tuottamisessa myös Puroila (2002b, 145) on viitannut siihen, että ilmiökentän ja tutkittavan ryhmän tiedostaminen ovat avaintekijöitä kehysanalyysin alkuvaiheessa. Hyödynnän tässä tutkimuksessani Puroilan tapaa jäsentää kehysanalyyttistä analyysiprosessia.

Olen aloittanut aineiston analyysin Puroilan (2002b, 52) mukaisesti tyypittelemällä sekä teemoittelemalla aineistoa sekä löytämällä aineistosta toistuvia käsitteitä. Seuraavaksi lähdin yhdistelemään toistuvia käsitteitä sopivien yläkäsitteiden alle, kuten huolikehys ja haastavuuden kehys, joista kehitin edelleen isompien kokonaisuuksien alle arviointikehyksen ja vielä tästä käytäntökehyksen. Löytäessäni useamman isomman kehyksen, löysin näille kehyksille vielä yhden yhdistävän laajemman kehyksen: ammatillisen kehyksen.

4.4 Tutkimuksen eettisyys ja tutkijan asema

Olen hyödyntänyt tutkimuksessani ennalta kerättyä haastattelumateriaalia, jonka eettisestä käytöstä olen vastuussa läpi tutkimusprosessin. Olen tutkimuksessani sitoutunut Tenkin (2023) hyvän tieteellisen käytännön ohjeistukseen sekä Aila-tietoarkiston ohjeistukseen hyödyntää ja käyttää aineistoa. Aila-tietoarkistosta ladattava aineisto on käytettävissä tutkimukseen, opetukseen ja opiskeluun. Olen hyödyntänyt aineistoa pro gradu -tutkielmaani sekä viitannut tähän asianmukaisesti. Aineistossa olleiden sosiaalityöntekijöiden tiedot ovat olleet salassa jo saadessani aineiston (kts. Eskola & Suoranta 1998, 57). Haastatteluihin kirjattujen tietojen luottamuksellisuuden olen turvannut tutkimusprosessin kaikissa vaiheissa aineiston säilytyksestä tutkimustulosten raportoimiseen. Aineistosta ei voida tunnistaa yksittäisiä sosiaalityöntekijöitä tai yksittäisiä asiakastilanteita. Aineistoa olen säilyttänyt tietoturvallisesti sähköisessä muodossa salasanalla suojatulla tietokoneella ja tutkimuksen valmistumisen jälkeen huolehdin tutkimusaineiston asianmukaisesta hävittämisestä. Olen käyttänyt runsaasti suoria aineistolainauksia ja tätä kautta lukija voi havaita, miten ja mistä olen tehnyt tulkintani. Käyttämiäni haastatteluja oli viisi ja olen käyttänyt merkintää H= haastateltava.

Tiedostan sen, että tutkimusaineisto on kerätty tietyssä ajassa ja paikassa, ja että aineistossa haastatellut sosiaalityöntekijät ovat yksittäisiä ammattihenkilöitä, jotka ovat kuvanneet huolto- ja tapaamisriitoja oman elämäkokemuksen sekä ammatillisen kokemuksen ja tiedon valossa. Tiedostan myös, että olen tutkijan asemassa velvollinen arvioimaan omia ennakkokäsityksiäni oman työkokemukseni kautta koskien huolto- ja tapaamisriitoja.

Aineisto on rajautunut haastattelijan laatiman haastattelurungon sekä kysymysten mukaisesti. Jo ennen haastattelu-aineiston analyysia tiedostin, että aineiston analyysiin ja tulkintaan liittyy aina rajoituksia. Tutkimuksen tuottaman tulkinta aineistosta on useaan kertaan ja eri tavoin tuotettua tietoa, jonka seurauksena esimerkiksi yksittäisen sosiaalityöntekijän tuottama todellisuus voi olla toisenlainen kuin jonkun toisen sosiaalityöntekijän. Sosiaalisissa tilanteissa yksilöiden käsitykset siitä, mitä tilanteessa tapahtuu, voivat erota toisistaan (Goffman 1986, 8).

On huomioitava, että haastatteluissa tuotettu sosiaalityöntekijöiden puhe on heidän tulkintaansa sekä näkemyksiä huolto- ja tapaamisriidoista. Sosiaalityöntekijöiden näkemykset vaikuttavat itse rakenteelliseen sosiaalityöhön, mutta vaikuttavat myös huolto- ja tapaamisriitaperheiden kanssa tehtävään asiakastyöhön ja vuorovaikutukseen. On tärkeää kuulla sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä huolto- ja tapaamisriitatilanteista, jotta tarvittavaa kehitystä lapsiperheiden tukemiseksi on jatkossakin saatavilla. Toiseksi on huomioitava, että tässä tutkimuksessa tehty analyysi ja tulkinta

ovat tutkijan tekemiä. Olen huomionnut analyysiä tehdessä omaan tulkintaani vaikuttavat tekijät, kuten oman mieleni tietorakanteet sekä informaation prosessoinnin periaatteet että sosiaalityöntekijöiden tuottaman tiedon huolto- ja tapaamisriidoista.

Tekemäni tulkinnat eivät välttämättä näyttäyty samankaltaisena toiselle aineistoa lukevalle tai käytännön työtä tekeväälle sosiaalityöntekijälle tai vaikuta itse käytännöntyöhön, jota toteutetaan lapsiperheiden palveluissa ja muiden yhteistyötahojen kanssa. Tiedostan, että tutkijan tulkinta on merkityksen antamista niille havainnoille, joita tutkija tuottaa aineistosta valituilla tekniikoilla ja menetelmillä. Oma tutkijan tulkintahorisonttini sisältää ajankohtaisen käytännöllisen asian tuntemuksen, sosiaalityön ja moniammatillisen työn kokemuksen sekä teoreettisen ja tutkimuskirjallisuuden vaikutukset toteuttaessani tätä tutkimusta.

Toivon tavoittavani tutkimukseni kautta edes osan lapsiperheiden sosiaalityössä kohdattavasta todellisuudesta huolto- ja tapaamisriitaperheiden kanssa sekä valottamaan sosiaalityön näkökulmaa lapsiperheiden tukemisessa vaikeassa kriisitilanteessa. Tiedostan, että tutkimuksessani tekemät tulkinnat eivät ole puhtaasti subjektiivisia. Subjektiivisen tulkinnan rajat ylittyvät, koska olen tehnyt tulkintani teorian ja tutkimusmenetelmän ohjaamana.

5 Analyysin tulokset

5.1 Ammatillinen kehys

Olen oman analyysini pohjalta havainnut kehyksiä sosiaalityöntekijöiden puheesta koskien huolto- ja tapaamisriitojen ammatillista käsittelyä, lapsen tilannetta, tietoa, yhteistyötä sekä kehityskohtia. Olen kategorisoinut löytämäni kehykset isomman kokonaisuuden, ammatillisen kehyksen, alle. Kaikki löytämäni kehykset perustuvat ammatilliseen kehykseen ja jotka näkyvät isommassa ammatillisessa kehyksessä sosiaalityöntekijän näkökulmasta. Seuraavissa tulosluvuissa käsittelem näiden kehyksien sisältöä sekä lopuksi tarkastelen näiden kehysten välisiä suhteita, mikä on nähty kehysanalyysin yhdeksi tehtäväksi (ks. Peräkylä 1990, 19).

Sosiaalityöntekijältä vaaditaan vahvaa ammatillista osaamista, jotta perheen tilanne selvitetään tarvittavalla substanssiosaamisella. Sosiaalityöntekijä toimii lapsiperheiden sosiaalityössä ensisijaisesti lapsen edun turvaamiseksi ja tätä kautta koko perheen tueksi. Sosiaalityöntekijä toimii huolto- ja tapaamisriita tilanteessa lapsiperheiden palveluissa interventoijana (Antikainen 2007, 26). Sosiaalityöntekijän tehtävänä on turvata lapsen tilanne sekä tukea perhettä peruspalveluissa tarvittavalla tavalla sekä antaa ohjausta ja neuvontaa perheen muiden palveluiden saavuttamisessa.

Antikainen (2007) on pohtinut sosiaalityön asiantuntijuuden rakentumista sosiaalityön teorian, juridiikan ja ammatillisten käytäntöjen pohjalta, jossa on kuitenkin olennaista havainnoida sosiaalityön asiantuntijuuden rakentuvan enemmän tietoaineiston ja kokemusten yhdistymisen kautta kuin pelkästään juridisen osaamisen pohjalle. Sosiaalityöntekijän varsinainen päätöksenteko rakentuu analyttisen otteen, tilanteen jäsentämisen ja faktojen ja vaatimusten tarkan perustelun pohjalle. (mt., 76.)

5.1.1 Käytännönkehys

Käytännönkehyksessä sosiaalityöntekijät kehystävät huolto- ja tapaamisriitatilanteita korostamalla käytännön työn toteutuksen mahdollisuuksia ja reunaehtoja. Käytännön työ sisältää lapsiperheiden palvelutarpeen arvioissa lapsen ja perheen tilanteen ja avuntarpeiden selvittämisen yhteistyössä lapsen, huoltajien ja muiden viranomaistahojen kanssa. Sosiaalityöntekijä voi Goffmanin kehysanalyysin tavoin huolto- ja tapaamisriitatilanteessa arvioida, ”mitä täällä on oikein

tapahtumassa?”. Riitelevien huoltajien kertoessa näkemyksiään esimerkiksi lapsen kaltoinkohtelusta toisen huoltajan toimesta, sosiaalityöntekijä kysyy itseltään, mitä todella on tapahtunut tai tapahtumassa. Vastaus tähän kysymykseen vaikuttaa siihen, miten sosiaalityöntekijä toimii tilanteessa – millä tasolla sosiaalityöntekijä lähtee selvittämään lapsen ja perheen tilannetta. Miten tahansa sosiaalityöntekijä lähtee tilannetta selvittämään, lapsen kaltoinkohtelu on jo todellisuuden ´aste´, riippumatta sosiaalityöntekijän toiminnasta ja tulkinnasta. Vaikka väitettä lapsen kaltoinkohtelusta pidettäisiin virheellisesti totena tai epätotena, todellinen lapsen tilanne ei muutu kuvitelluksi tulkinnan seurauksena. (vrt. Puroila 2002a, 34 – 35.)

Lastensuojelulain (2007/417) mukaan lapsen kasvua ja kehitystä vaarantavat tekijät ovat asioita, joihin viranomaisen on puututtava. Lapsen kasvua ja kehitystä vaarantaviksi tekijöiksi havaittiin haastatteluissa vinjettien perusteella useita eri tekijöitä, muun muassa väkivalta, päihteet, huoltajien ristiriitaiset kertomukset lapsen tilanteesta ja huoltajien keskinäinen riitely, jossa huoltajat eivät päässeet keskusteluyhteyteen lapsen perustarpeiden hoitamiseksi. Käytännön työssä sosiaalityöntekijät arvioivat tulkintaansa huolesta koskien lapsen hyvinvointia oman käytännön kokemuksensa kautta.

H1: ”..et täytyy vähän arvioida, onks se nyt.. jos se on (väkivalta) ollu yksittäinen ja kuinka lievä se on. Et mä ajattelen et se huolenaste jotenkin aina kasvaa jos se on ollu pitempään, ja et se on jatkunu hankalana ja siinä on ollut pitempään sitä riitelyä ja uhkailua ja muita niinku pitkään.”

H1: ”Et tässä on aika paljon sellasta ristiriitaa, et tää ehkä tekee siitä semmosen et pitäis ehkä ihan avata palvelutarpeen arviointi täällä ja tavata myöskin ja selvittää onko kummallakin vanhemmalla riittävä käsitys siitä et mitä se lapsen hyvä hoito on..”

Huoltajilla on usein tarve saada viranomaisten kautta nopeaa ratkaisua, tai vähintään mielipidettä siihen, mikä olisi tilanteessa lapselle paras ratkaisu. Huoltoriita ei kuitenkaan itsessään ole automaattisesti seuraus palvelutarpeen arvioinnin aloittamiselle, lapsiperheiden sosiaalityön tai lastensuojelun asiakkuudelle. Usein huoltajalla on tarve saada vahvistusta omalle näkemykselleen toista huoltajaa vastaan. Käytännössä tämä näkyy useana yhteydenottona sosiaalityöntekijään, jolta pyydetään vahvistusta omalle näkemykselle. Sosiaalityöntekijä ei voi ottaa tilanteesta kantaa ilman omaa arviointia lapsen tilanteesta. Palvelutarpeen arvioinnin tehtävänä on selvittää ja kartoittaa lapsen ja perheen tilanne, ottamatta kantaa perheoikeudellisissa palveluissa päätettäviin asioihin.

H5: ”sanotaanko näin, että tämä on ainakin tavallista, mitä näkyy meillekin, että näitä tutkintapyyntöjä poliisille tai sanotaan rikosilmoituksia vanhemmat tekee toisistaan, mut tässä kohtaa vaikea sanoa et pitääkö ne paikkaansa pitäviä, ku usein tulee esiin se et onko ne niin paikkaansa pitäviä, vaan halutaan saada vaan se toinen vanhempi huonoon valoon, jos siinä on huoltoriita taustalla.”

H3: ”jos se on selvästi et vanhemmat ei pysty sopimaan elatuksesta tai huollosta tai tapaamisista niin ei me voida ottaa niihin täällä kantaa, kun se on linjattu sillä tavalla. Et tää ei oo se paikka jossa otetaan kantaa, et silloin se ohjataan perheoikeudellisiin palveluihin.”

Palvelutarpeen arvioinnin lopputuloksena päätetään, tarvitseeko lapsi asiakkuutta joko lapsiperheiden sosiaalityössä tai lastensuojelussa vai päätetäänkö selvitys ohjaamalla perhettä mahdollisiin muihin sopiviin palveluihin. Sosiaalityöntekijöillä on käytännön kokemuksen kautta ymmärrystä oman työnsä reunaehtojen ja mahdollisuuksien rajoista ja he ohjaavat toimintaansa niin, että asiakas saa parhaimman mahdollisen avun. Sosiaalityöntekijällä on myös kykyä tehdä tarvittaessa myös nopeaa tilanearviota- Sosiaalityöntekijän käytännön työhön kuuluu asiakkaan ohjaus ja neuvonta asiakasta parhaiten palveleviin palveluihin.

H1: ” Nii no no ei tässä oikein, mä en ehkä oikein tätä nykyä ainakaan ottais tätä perhettä, jos tää olis yksittäinen ja tämmönen ensimmäinen kerta nii kyllä mä ohjaisin nää muualle keskusteleen.. Mut ei tässä siihe palvelutarpeenarviointiin ja semmoseen lastensuojelulliseen huoleen liittyviä asioita oikein oo”.

Isona huolena sosiaalityöntekijät havaitsivat aineiston perusteella väkivaltatilanteet, epäilyt vanhemman päihteidenkäytöstä, tappouhkaukset, vainoamisen, pitkään jatkuneen patologisen lapsen vaikuttamisen sekä lasten iän merkityksen arvioitaessa lapsen kasvua ja kehitystä ja riidan vaikutusta niihin. Toisaalta sosiaalityöntekijät korostivat ilmoitusten olevan usein yhden ihmisen näkökulmasta tai kapeita tiedollisesti, kuin mitä todellisuus voi olla. Sosiaalityöntekijän on tärkeää suhtautua vakavankin ilmoituksen sisältöön objektiivisesti ja ennakkoluulottomasti, koska lapsen ja perheen todellinen tilanne voi olla täysin erilainen tai jo muuttunut. On kuitenkin huomioitava, että sosiaalityöntekijä tekee arviota jo heti ilmoituksen luettuaan siitä, millaisella työotteella ja kiireellisyyssasteella sekä millä keinoin ilmoitusta lähdetään selvittämään. Käytännössä palvelutarpeen arviointia tehdään vuorovaikutuksessa lapsen ja perheen kanssa.

H2: ”ja usein on sitäkin kun siinä lastensuojeluilmoituksessa se huoli olis luettuna tosi suuri mut sitten kun varsinkin kun lapsiakin tapaa niin se huoli saattaa mataloitua, mut se saattaa myös kasvaa kun on tavannut vanhempia ja lapsia. Et se saattaa mennä jompaankumpaan suuntaan et se sinänsä se ilmoitus ei läheskään kaikkea kerro.”

Lastensuojelullinen huoli herää arvioinnin aikana, mikäli lapsen tilanteesta ilmenee vakavaa huolta tai yhteistyö ei ole riittävää huoltajien kanssa, jotta lapsen tilanne saataisiin selvitettyä. Haasteena ilmenee toisaalta selvittää huoltajien hoitokyky sekä resurssit hoitaa ja huolehtia lapsen perustarpeista, mutta toisaalta kannustaa heitä yhteistyöhön. Tässä huoltajat voivat kokea haastetta

kertoa asioista avoimesti, koska pelkona voi olla toisen vanhemman hyöty tilanteesta. Asiat ehtivät usein eskaloitua niin, että sosiaalityöntekijän on arvioitava lapsen lastensuojelun tarvetta.

H1: ” No totaa no mä ajattelen et he ajattelee näistä samantyyppisesti, et nää on haastavia ja vaikeita auttaa huoltoriitaperheet, mut siinä on sit ne muut kriteerit mitkä tekee sen et se lapsi on lastensuojeluntarpeessa et mä ajattelen et silloin se ei oo ehkä enää se huoltoriitaperhe se kriteeri, tai se semmonen kuvaava, vaikka se ehkä olisikin ollut se aiheuttaja.”

Palvelutarpeen arviointiprosesseja on tarkoitus yhdenmukaistaa niin hyvinvointialueiden sisällä kuin suhteessa muihin hyvinvointialueisiin. Tarkoituksena on saavuttaa palveluiden yhdenmukaistaminen sekä asiakkaiden tasa-arvon kasvattaminen tarjottavien palveluiden suhteen. Aineiston keruun ajankohtaan katsottuna prosessi ei ole suuresti eriävä kuin nykyisen hyvinvointialueen tavoite, jossa arviointia toteutetaan käytännössä tietyllä sisällöllä, sosiaalityöntekijän oman arvion mukaisesti. Lastensuojeluilmoituksen arvioon voi joissain tilanteissa riittää yksi puhelu, toisaalta se voi vaatia lapsen ja/tai huoltajien henkilökohtaisen tapaamisen (ks. Paasivirta 2012, 238 – 239). Tähän arvioon vaikuttavat sosiaalityöntekijän henkilökohtainen ammatillinen käytännön osaaminen arvioida tilannetta ja selvityksen tarpeen laajuutta. Käytännössä sosiaalityöntekijöiden oma ammatillinen kokemus taustoittaa sosiaalityöntekijän arviota ja päätöstä siitä, onko lapsen ja perheen tilanteesta tarpeellista aloittaa palvelutarpeen arviointi. Arviot ovat tätä kautta erilaisia sekä riippuvaisia sosiaalityöntekijästä.

H4: ” En tiedä, menisikö tää sillä 7 arkipäivän sisällä tehtävänä ihan, ettei lähtis palvelutarpeen arviointi, että lähtis soitteleen ja ohjais sit muihin palveluihin. Mut toisaalta haluaisin kuitenkin ehkä tavata et, jos olis edes mahdollisuutta lähteä löytämään jotain ratkaisua siihen, mut sit mun mielestä siihen toki vaikuttaa sekin, et onko vanhemmat itse halukkaita löytämään siihen ratkaisua. Et jos vanhemmille kertoo tästä palvelutarpeen arvioinnista ja mitä se pitää sisällään niin jos ne ite näkee, et joo voidaanhan me tää kortti kattoo. Niin tiedän kyllä, että kaikilla työntekijöillä ei oo kyllä samanlainen näkemys, ettei välttämättä lähtis avaamaan palvelutarpeen arviointia. Mut jos nää lapset siitä voisi hyötyä niin miks ei?”

Työkokemuksen määrällä voi olla merkittävä asema sosiaalityöntekijän harkintaan käytännön työssä. Aineistosta käy ilmi, että työvuosien määrällä sekä koulutuksella on vaikutusta sosiaalityöntekijän arvioon lapsen ja perheen tilanteesta sekä tarpeellisen selvityksen laajuudesta. Osa haastateltavista ohjasi vinjetin perusteella suoraan toiseen palveluun ja päätti arvion laajuuden tarpeen olevan pieni, toinen sosiaalityöntekijä arvioi saman tilanteen olevan laajemman intervention tarpeessa.

H4: ”se voi olla ihan työkokemuksesta kiinni, et joku monta kymmentä vuotta tätä tehnyt et tavallaan tietääkin paremmin. Mut mulla vielä on ehkä sellanen tuoreus ja haluan lähteä tutkimaan paremmin ja lähteä selvittämään. Varsinkin jos vanhemmat on itse halukkaita, mielellään toimin sit heidän apuna löytäen sitä ratkaisua.”

Toisaalta vaakakupissa ovat arviointi työresurssin käytöstä sekä lapsen ja perheen edusta, toisaalta puuttumisen mahdollisuudet sekä niiden reunaehdot. Osa haastateltavista kokivat myös johtavan tahon rajaavan työtä sekä saavansa johtavalta tukea omissa päätöksenteoissaan. Käytännössä sosiaalityöntekijät valitsevat, mihin ammatillisesti tukeutuvat ja miten he rakentavat päätöksiä.

H4: ” ei oo ainakaan vielä tullut sellasta tilannetta mut toisaalta meillä täällä esimies jakaa ilmoitukset lokeroihin, mistä se näkee et niistä vois lähteä palvelutarpeen arviointia...et siinä on jo valmiiks vähän ennustus siitä et miten tää vois lähteä menemään.”

H3: ”Et ajattelen et keskustelisin johtavan kanssa, jos saisin tuen sille niin alottaisin palvelutarpeen arvioinnin.”

Käytännön kehyksessä sosiaalityöntekijät huomioivat arvioinnissa käytettäviä menetelmiä, palvelutarpeen arvioinnin sisältöä sekä oman työnsä mahdollisuuksia ja reunaehtoja käytännön toimissa. Sosiaalityöntekijät pyrkivät tulkitsemaan perheiden tilanteita käytännön työssä vuorovaikutuksen ja oman ammatillisen käytännön kokemuksen kautta.

5.1.2 Lapsen edun kehys

Aineistossa erottui selkeästi esille sosiaalityöntekijöiden puheessa palvelutarpeen arvioinnin tärkein tehtävä huolto- ja tapaamisriitatilanteissa – lapsen edun turvaaminen. Lapsen kehys sisältää näkemyksen lapsen edun, kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin turvaamisesta sekä ajatuksen lapsen hyvästä kasvatuksesta ja hoidosta sekä lapsen ikään ja kehitystasoon sopivan tarpeellisen valvonnan ja huolenpidon varmistamisesta. Lapselle on pyrittävä turvaamaan lapselle turvallinen ja virikkeellinen kasvuympäristö ja kasvatuksessa on otettava huomioon lapsen tarpeet, jotta lapsi saa osakseen hellyyttä, turvaa ja ymmärrystä. Lasta ei saa kaltoinkohdella, alistaa tai muulla tavoin kohdella loukkaavasti. Lapsen kasvua aikuisuuteen ja itsenäistymiseen tulee tukea ja edistää. (LSL 2007/417) Monimutkaisessa ja pitkittyneessä huolto- ja tapaamisriidassa lapsi voi altistua vakaville kasvua ja kehitystä vaarantaville riskitekijöille, kuten väkivalta, päihteet sekä perhesurma (THL 2023). Huolta lasten tilanteesta aiheuttivat pääosin aineistossa lasten läsnäolo vaaratilanteissa sekä vanhempien kyvyttömyys nähdä lapsen tilannetta riidassa.

H4: ” noo lähtökohtaisestihan lapset on meillä asiakkuudessa et ensisijaisesti varmaan että lapset on ollu tässä jossain tilanteessa. Joo, et lapset on olleet näkemässä tapahtumat, et se on varmaan se huolestuttavin asia ensinäkemältä.

H5: ”Se voi olla kuule vaikea hakata vasaralla päähän järkeä niille vanhemmille, että ainahan me siitä niille vanhemmille puhutaan niinko et se on lasten kannalta huono asia ja he vahingoittaa toiminnallaan lapsia ja heidän pitäisi pystyä toimimaan siten etteivät lapset kärsisi. Mut eipä sillä puheella aina oo merkitystä. Ja silloinkin kun lapset oireilee niin ei ne vanhemmat nää, että siinä omassa toiminnassa olis mitään vaan se on aina siinä toisessa se vika. Että ne on pahimmillaan ne huoltoriidat ollu sitä.”

Sosiaalityön perustehtävänä on olla lapsen edun valvojana sekä edesauttajana. Lapsiperheiden palveluissa ei oteta kantaa huolto- ja tapaamisriitoihin itsessään, koska sosiaalityöntekijällä ei ole päätös- tai ratkaisovaltaa esimerkiksi lapsen huollosta tai asumisesta. Sosiaalityöllä pyritään varmistamaan lapsen elinympäristön turvallisuus kasvun ja kehityksen kannalta. Huolto- ja tapaamisriidat vaikuttavat lapsen hyvinvointiin, kasvuun ja kehitykseen pitkälläkin aikavälillä, eivätkä kaikki syy-seuraussuhteet ole helposti yksilöitävissä.

H1: ”...se on varmaan semmosta yksiköllistä ja sit voi olla monesti niinku lapsella voi sitte myös niitä muita asioita jotka vaikuttaa, et niitä voi olla vaikea erotella et mikä on just tästä vanhempien välisestä riidoista johtuvaa..jollainlailla se kodin ilmapiiri ja ristiriidat siellä ja jännitteet sit ihan semmonen avoin riitely ja ylipäätään ero onhan siitä semmosta tutkimusta, että se vaikuttaa lapseen. Et millä tavalla ne vanhemmat siinä toimii ja kuinka pitkäaikasta se on”

Sosiaalityöntekijällä on ammatillista osaamista arvioida lapsen kasvun ja kehityksen olosuhteita lapsen näkökulmasta. Sosiaalityöntekijä tiedostaa ja ymmärtää, että joissain vakavissa huolto- ja tapaamisriitatilanteissa lapsi jää vanhempien riidan välikappaleeksi. Toisaalta lapsi voi jäädä vastuunkantajaksi omien asioiden hoidossa, kuten omien tavaroidensa huolehtijaksi sekä kokemaan velvollisuudekseen olla toisen huoltajan puolella aina ollessaan hänen kanssaan. Lapselle molemmat huoltajat ovat kuitenkin tärkeitä henkilöitä ja lapsi kokee ristiriitaa huoltajien riidellessä lapsesta. Lapselle kehittyä luontaisesti halu suojella vanhempaa toiselta vanhemmalta tai viranomaisen interventiolta, koska interventio voisi aiheuttaa ongelmia lapsen ja vanhemman väliseen suhteeseen.

H4: ” no täällä me yritetään vanhemmille puhumalla saada sitä järkeä päähän, että se on lapsen etu ja oikeuskin tavata molempia vanhempiansa, nii-i.”

H5: ”...siinä on se riski, että kun lapset kasvaa niin se on lapsille vahingollista, kun tieto kulkee vain lasten kautta ja vanhemmat käyttää lapsia siinä hyväkseen, eivätkä hoida asioita keskenään niinku pitäis et lapsi joutuu siinä niinku vastuunkantajaks...kun lapset aistii ja tietää että vanhemmat ei oo väleissä ja he joutuu elämään kauheiden salaisuuksien kanssa, kun eivät tiedä mitä uskalleta puhua isän tai äidin luona. Eikä ulkopuolisillekaan uskalleta puhua, kun ei tiedä sit mitä tapahtuu niin se on kyllä vahingollista. Ja jossain vaiheessa saattaa näkyä lasten oireiluna tai sit näkyy myöhemmin, kun he ovat aikuisia.”

Useissa huolto- ja tapaamisriitatilanteissa huoltajat ovat vieneet lapsen liittyvät asiat ratkaistavaksi kärjäoikeuteen ja ovat käyneet läpi erilaiset aikaisemmat sovittelumahdollisuudet, ensin lastenvalvojan ja tämän jälkeen sovittelutoimiston avustukselle. Kärjämenettely on taas yksi vaiheista, jossa arvioidaan palvelutarpeen arvioinnin hyötyä tulehtuneessa tilanteessa sekä arvioidaan myös lapsen etua tilanteessa, jossa lapsi jää vanhempien väliseen eturistiriitaan. Tulehtuneessa tilanteessa muutokset ovat haastavia saada aikaan, koska huoltajien välinen yhteistyöhalukkuus on vähäistä ennen oikeuden asettamaa päätöstä. Toisaalta aineistosta käy ilmi, että sosiaalityöntekijöillä on halukkuutta ohjata muutokseen tulehtuneessakin tilanteessa lapsen edun näkökulmasta.

H2: ” Haastavuus on juuri se että vanhempien kyvyttömyys nähdä lapsen hyvinvointi ja etu siinä heidän kiistansa keskellä.”

H4: ”no päällimmäisenä varmaan se et se on hyvin vahingollista lapsille ja on hyvin valitettavaa, että vanhemmat ei ymmärrä sitä, mitä vahinkoa se tulee aiheuttamaan niille lapsille. Ja se ku tietää, että on sellaisia perheitä, että niissä on yritetty hyvin montaa eri keinoa, eikä vanhemmat siltikään halua nähdä sitä tuottamaansa tuskaa niille lapsille, et se on ehkä kurjinta niissä.”

Lapsiperheiden palvelutarpeen arvioinnin tarkoituksena huolto- ja tapaamisriitatilanteissa kartoittaa perheen kokonaistilanne ja tätä kautta arvioida, vaarantaako huoltajien riitatilanne tai jokin muu lapsen kasvua ja kehitystä. Osa huolto- ja tapaamisriidoista ovat haastavia palvelutarpeen arvioinnin näkökulmasta, koska voidaan olettaa, että huoltajien ero ja riitatilanne ovat koko perheelle kriisi, joka vaikuttaa koko perheen ja varsinkin lapsen hyvinvointiin. Anu Pekki ja Tuula Tamminen (2002) ovat tutkineet laajasti lapsen näkökulmaa sosiaalityössä. Yksittäisen lapsen edun arvioinnissa nostettiin merkittäviksi tekijöiksi lapsen ja huoltajien välinen vuorovaikutus, ihmissuhdetaidot ja kasvatuskäytännöt. Lapsen ympärillä oleva verkosto on tärkeä osa lapsen arkea ja on lapsen hyvinvoinnin kannalta tärkeää, että aikuiset toimivat yhteistyössä lapselle tärkeiden aikuisten kanssa. Myös aikuisten hyvinvointi vaikutti positiivisesti lapsen hyvinvointiin. (Mt., 56 – 57.) Huolto- ja tapaamisriidasta tulisi päästä eteenpäin niin, ettei lapsi kärsi tilanteesta kohtuuttomasti ja jokainen kriisin kohdannut saa mahdollisuuden uuden arjen rakentamiselle. Aineistossa korostuu sosiaalityöntekijän rooli turvata, kuulla ja nähdä lapsen tilanne lapsen edun kannalta sekä tehdä päätöksiä lasten näkökulman perusteella.

H2: ”...ensteks tuli mieleen noi lasten iän kautta noiden kuus ja yhdeksän vuotiaat pojat. Varmaan jo aika hyvin osaisivat itse kertoa mikä on se todellisuus äidin luona ollessa ja mikä on todellisuus isän luona ollessa ja kuinka he sitten kokee ne asiat...”

H3: ”..mulla on tosi vahvana näissä huoltoriidoissa se lapsi, et jonkun aikaa toteutinkin selkeesti et sainkin enemmän näitä huoltoriitoja ja et työskentelin nimenomaan lasten kanssa. Ensin tapasin lapsia ihan keskenään, sit vanhemmat ja sit vanhemmat joko lasten kanssa tai ilman. Sit käydään sitä et mitä lapset on tuottanut siitä tilanteesta. Koin sen aika hyväksi käytännöksi.”

Sosiaalityön tavoitteena on tehdä interventio perheeseen lapsen näkökulman sekä lapsen äänen esille tuomiseksi. Huoltajien kanssa käydään keskustelua lapsen edusta sekä lapsen tarpeista huoltajien riitaisessa tilanteessa. Aineistosta käy ilmi, että sosiaalityöntekijät kokevat merkityksellisenä palvelutarpeen arvioinnin aikana tehtävän työn lapsen näkökulman ja äänen esiintuojana, vaikka asiakkuutta ja pitempää työskentelyä ei aloitettaisi. Myös lyhyillä interventioilla voidaan saada muutosta aikaan.

H3: ”Käytiin sitä keskusteltua, miltä tuntuu kun puolet lapsesta on äitiä ja puolet isää, et miltä se tuntuu kun puolta mua haukutaan koko ajan (nauraa). Vanhemmat ei useinkaan tule ajatelleeksi tällaisia asioita. Et ihan sellainen pieni interventio, sen kolmen kuukauden aikana työstetään, ettei ne läheskään aina ole sellaisia et ne tarviikaan mitään sen suurempaa. Vaan se on siihen hetkeen, voi olla et se joskus myöhemmin kriisiytyy jollain tavalla, mutta ei siinä ole mitään tarvetta jatkuvalle työskentelylle.”

Sosiaalityöntekijät kertovat aineistossa käyvänsä huoltajien kanssa keskustelua lapsen edusta, mutta myös ohjaavansa huoltajia kiinnittämään huomiota lapsen etuun. Lapsella on oikeus pitää yhteyttä, tavata ja säilyttää läheiset ihmissuhteensa ja huoltajien tehtävänä on tukea tätä tarvetta parhaan kykynsä mukaan. Lapsen eduksi ja oikeudeksi katsotaan molempien vanhempien sekä läheisten ihmissuhteiden säilyttäminen. Lapsella on myös oikeus hakea ja saada apua itselleen, kun ja jos lapsi kokee tarvetta tuelle huoltajien riitaisassa tilanteessa. Toisaalta huoltajien ensisijainen velvollisuus on turvata ja suojella lasta huolto- ja tapaamisriidalta sekä pyrkiä ehkäisemään riidan aiheuttamat haitat lapselle omalla toiminnallaan.

H1: ”Niin että parhaitenhan nää tulis jos he tulis yhdessä tapaamiseen missä vois käydä läpi et mikä se on se niiden lasten.. etu on...”

H3:” ..mut lasten kohdalla toki kannustan vanhempia hakemaan tukea kuraattorilta ja koulupsykologilta, et pääsisivät puhumaan asioista. Aika herkästikin.”

H4: ”...totta kai se on siis lapsen kannalta ikävää (vanhempien puhumattomuus), välillä vaan aikuisten asia menee niin että se on lapsenkin etu, etteivät vanhemmat mitään ylimääräistä kommunikaatiota tee.”

Lapsen edun kehys näyttäytyy moniulotteisena lapsen edun käsittelyllä lapsen näkökulmasta. Sosiaalityöntekijät arvioivat lapsen etua tilanteissa ja pyrkivät työskentelemään perheen kanssa lapsen edun näkökulmasta. Sosiaalityöntekijän on pysyttävä lapsen edun varmistajana, vaikka huoltajat kokisivat omat oikeutensa lapseen lapsen oikeuksia suuremmiksi (Helsingin sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus 2015).

5.1.3 Tiedollinen kehys

Sosiaalityöntekijät tuottivat aineistossa tietoa omasta ammatillisesta tiedosta, jota he pyrkivät yhteisesti rakentamaan yhdessä perheen kanssa sekä välittämään huoltajille ja lapsille tietoa huolto- ja tapaamisriidan vaikutuksista sekä merkityksestä, varsinkin lapsen mutta myös aikuisen näkökulmasta. Sosiaalityöntekijät tuottavat tietoa asiakas- ja vuorovaikutustilanteissa yhdessä asiakkaan kanssa ja tätä kautta kehittävät rakenteellista sosiaalityötä välittämällä tietoa eteenpäin ylemmille tahoille työn vaikuttavuudesta ja keinoista puuttua ongelmakohtiin. Sosiaalityöntekijän käytettävissä oleva tieto määrittää sosiaalityöntekijän tekemiä ratkaisuja ja mahdollisuuksia (Ojaniemi & Rantajärvi 2010, 224). Sosiaalityöntekijän pyrkimys on ohjata, neuvoa ja tukea myös huoltajia ratkaisemaan tilannetta molempia tyydyttävällä tavalla. Yksi tällainen keino on huoltajien välisen luottamuksen kasvattaminen.

H1: ”Niin että parhaitenhan nää tulis jos he tulis yhdessä tapaamiseen missä vois käydä läpi ne äidin huolen aiheet ja isä vois sanoa mistä on huolissaan, miten hän näkee tilanteen ja sit vois olla jotenkin ehkä sovittavissa jotain semmosia. Et olis se avoimuus ja et tietää vähä, et miten toisen kotona on ja miten toinen toimii ja semmonen et lisäksi luottamusta..”

Haasteina huolto- ja tapaamisriitaperheiden kanssa työskennellessä sosiaalityöntekijät tunnistivat vinjeteissä esitetyt taustatiedot ja haasteet, kuten huoltajien puhumattomuus toisilleen ja toisen huoltajan etäännyttäminen lapsesta. Nämä ovat tekijöitä, joihin sosiaalityöntekijät eivät pysty välttämättä vaikuttamaan muuta kuin keskustelemalla ongelmista, niiden vaikutuksista ja mahdollisista seurauksista. Haastavaa on myös puuttua ongelmiin, joita ei haluta myöntää tai niitä ei voida tehdä todistettavasti näkyväksi ja tätä kautta puuttua niihin. Ongelmakohdat lapsen tilanteesta ovat siis sosiaalityöntekijän tiedossa, mutta sosiaalityöntekijä kokee kyvyttömyyttä muuttaa tilannetta käytännössä rakentavammaksi huoltajien välillä, koska ei saa riiteleviä huoltajia asettumaan tietoisesti lapsen näkökulmaan.

H3: ”Vaikeimmaksi mä koen, et siellä on selkeästi sellaista manipulointia tai semmosta henkistä väkivaltaa. Niin se on asia mihin on edelleen todella vaikea puuttua.”

H4: ”Varmasti se hankaluus siitä, ettei aina saa autettua. Tai että he eivät ole valmiita sille muutokselle, lähinnä siis ne vanhemmat, et ne eivät ole valmiita muuttamaan toimintatapojaan ja sitä tilannetta heidän välillä.”

Huolto- ja tapaamisriitatilanteet koettiin aineiston perusteella hyvin haastaviksi sekä sosiaalityöntekijää kuormittaviksi. Haastavuutta perusteltiin sillä, ettei sosiaalityöntekijällä ole mahdollisuutta toimia tai tehdä asioita huoltajan puolesta lapsen tai koko perheen hyvinvoinnin

edistämiseksi. Sosiaalityöntekijät kokivat mahdollisuudekseen keskustella ja puhua lapsen näkökulmasta ja perheen tilanteesta sekä tarjoamalla perheelle hyödyllistä tietoa ja palvelua avuksi perheen tilanteeseen. Tästä huolimatta huoltajien on joissain tilanteissa mahdotonta asettua lapsen asemaan ja ymmärtää oman käytöksensä aiheuttamat ongelmat lapselle ja muuttaa toimintaansa, vaikka sosiaalityöntekijä ymmärtäisi ammatillisen ja hiljaisen tiedon kautta riitelevien huoltajien vaikutuksen lapseen.

H3: ”..ne on tosi haastavia, et miten niiden kanssa toimitaan. Ja niin kauan ku siellä on tosi taistelevaa aikuista jotka ei anna periksi, niin ei ihan hirveesti oo työkaluja mitä tehdä.”

Sosiaalityöntekijälle on voinut hiljaisen ja ammatillisen tiedon sekä kaiken käytännön kokemuksen, teoreettisen osaamisen sekä koulutuksen pohjalta näkemys siitä, millainen olisi hyvä ratkaisu lapsen huollossa ja tapaamisissa. Joissain tilanteissa tämä voi olla vaikeampaa määrittellä kuin toisissa. Sosiaalityöntekijällä ei kuitenkaan ole toimivaltaa määrätä lapsen huollosta tai tapaamisesta, vaikka sosiaalityöntekijälle olisi muodostunut selkeä kuva lapsen tilanteesta sekä lapsen edun mukaisesta huollosta. Tilanne voi käytännössä aiheuttaa sosiaalityöntekijälle eettisen haasteen lapsen edun ja oma ammatillisen toiminnan reunaehtojen välillä, koska sosiaalityöntekijän tieto tilanteesta on kuitenkin todellista. Toisaalta sosiaalityöntekijän on rakennettava ja ylläpidettävä luottamusta perheeseen, jotta yhteistyö ja vaikuttaminen tilanteeseen pysyy mahdollisena.

H1: ” Kyllähän ne on vaikeita ja vähän semmosia raskaita (naurahtaa), raskauden tekee kun ne on niin vaikeasti autettavia. Joo.”

H5: ”Mää koen joskus, et se on isoin ongelma, kun me ei voida kauheesti ottaa mihinkään kantaa. Vaan et se ei oo meidän asioita et me ei tehdä päätöksiä siitä et miten lapsi tapaa. Joskus tekis mieli sanoa, et kun joskus joku näyttäytyy meille hyvin selkeänä et nyt olis hyvä et lapsi tapaa näin, mut sit se pitää muotoilla jotenkin kauniisti, et meidän näkemys olisi niin että...tää voisi olla hyvä juttu.”

Huoltoriitaperheitä ei aina siirretä lastensuojelun tehtäväksi, vaikka vanhemmat eivät olisi yhteistyökykyisiä tai halua ottaa tarjottuja palveluita vastaan. Asiassa merkitsevät paljon sosiaalityöntekijän tekemä arvio lapsen ja perheen tilanteesta oman ammatillisen osaamisen ja tiedon sekä sosiaalityöntekijän oman ammatillisen harkinnan pohjalle. Mahdollisia ja toimivia palveluita tarjotaan lapsiperheiden palveluista, mutta ne eivät ole velvoittavia, kuin vasta lastensuojelussa. Ammatillinen tieto sisältää palveluiden ensisijaisuuden ymmärtämisen työn mahdollisuuksien ja reunaehtojen kautta. Ensisijaisesti huolto- ja tapaamisriitaperheet arvioidaan perheoikeudellisten palvelujen tarvitsijoina.

H5: ”Kyllä meillä on yleensä pääsääntö, et jos selkeesti tulee huoltoriitana, niin me pyritään ohjaamaan se perheoikeudellisiin palveluihin.”

Toisaalta huolto- ja tapaamisriitaperheet kuormittavat sosiaalityötä useimmiten tiheillä yhteydenotoilla, perustuen huoltajan näkemykseen huolesta. Vaativissa erotilanteissa tunnuspiirteinä näyttäytyvät vanhemman vakava luottamuksen puute toista vanhempaa kohtaan sekä toistuvat viranomaisprosessit (THL 2023). Tarkoituksena voi kuitenkin olla huoltajan tarve saada viranomaistaholta näyttöä toisen huoltajan kyvyttömyydestä vastata lapsen huollosta, joka sosiaalityöntekijän tulee tiedollisesti tunnistaa. Pekka Ojaniemi ja Kaisa-Maria Rantajärvi (2010) ovat käsitelleet kohtaamisessa rakentuvan ja käytettävän tiedon merkitystä. Alkuarvioinnissa on otettava huomioon oikean ja riittävän tiedon arviointi sekä se, keitä ovat tiedon tekijät ja mikä on tiedon kohde ja käyttötarkoitus. (Mt., 224.) Useimmiten sosiaalityöntekijät pyrkivät toteuttamaan haastavimpien palvelutarpeen arviointien kohdalla työparityöskentelyä oman sekä asiakkaan oikeusturvan turvaamiseksi.

H3: ”Palvelutarpeen arviointi tehdään aina joo (työparityöskentelynä), toinen voi keskustella lasten ja toinen vanhempien kanssa.”

H5: ”mut sit taas tapaamisiin liittyen niin ei me voida muutenkaan, voidaanhan me joskus tavallaan suositella jotain mut kantaa ei voida ottaa, vaan sit pitää vaan odottaa mitä oikeus päättää. Ja valitettavasti näis tämmösissä tapauksissa usein on sitten niin että kun me siihen soikeudutaan niin vanhemmat yrittää omilla puheillaan tuoda toisesta kaikkea kivaa tietoa mitä he voi käyttää sitten oikeudessa toista vastaan ja me joudutaan todistamaan sinne oikeuteen. Et jos semmonen perinteinen huoltoriita niin sillaihan se menis.”

Tiedollinen kehys sisältää kokonaisuudessa tiedon yhteisen rakentumisen, muuttumisen sekä arvioinnin merkityksen. Sosiaalityöntekijän on hahmotettava, missä määrin sosiaalityöntekijä hyödyntää tieteellisen tiedon ja arjen kokemustietoa suhteessa toisiinsa (Ojaniemi & Rantajärvi 2010, 227).

5.1.4 Yhteistyökehys

Sosiaalityöntekijät nostivat oleellisena osana palvelutarpeen arviointia keskusteluissa yhteistyön eri toimijoiden kanssa. Palvelutarpeen arvioinnissa pyritään osallistamaan lapselle tärkeät yhteistyötahot, kuten poliisi, koulu ja päiväkot, jossa lapsen kanssa työskentelevät aikuiset näkevät lasta säännöllisesti ja pitkällä aikavälillä. Ammattilaisilla, jotka työskentelevät lapsen kanssa tiiviisti,

on tärkeitä näkökulmia lapsen hyvinvointiin sekä hyvä näköala lapsessa tapahtuville muutoksille, joita esimerkiksi vanhempien ero sekä mahdollinen huolto- ja tapaamisriita voivat aiheuttaa. Lasten kanssa työskenteleviä aikuisia, muun muassa päiväkodissa ja koulussa, velvoittaa ja ohjaa ilmoitusvelvollisuus, mikäli lapsen tilanteesta tai hyvinvoinnista herää huoli. Yhteiskunta nojautuu ja luottaa siihen, että lapsen puolesta haetaan tukea ulkopuolisen aikuisen taholta, mikäli huoltajat tai läheiset eivät sitä syystä tai toisesta hae. Tähän viittaa haastateltavan viittaus pallon heittämisestä päiväkodin ja koulun suuntaan:

H2: ”..nythän jo tietysti jo tehdään et kun jonkun koulun tai päiväkodin näkemys on tärkeä et oireileeko se lapsi siellä..”

H3: ” Sen verran vaikuttaa joo (ikä), että ne osaa jo sanoa asioista ja puhua asioista ja on päiväkodin, koulun piirissä jossa heitä nähdään joka päivä. Kyl mä ajattelen, että he alkaisivat reagoida jollain tavalla jos suurempaa huolta olis, niin sillä tavalla heittäisin palloa sinne suuntaan.”

Ilmoitusvelvolliset viranomaiset ja toimijat tekevät työnsä puolesta lastensuojeluilmoituksia (LSL 2007/417; Mahkonen 2003, 169). Aineiston vinjetissä oli esimerkkinä poliisin tekemä lastensuojeluilmoitus, jonka sosiaalityöntekijät näkivät ns. luotettavampana ja objektiivisemmasta näkökulmasta tehtynä, kuin esimerkiksi huoltoriidassa olevalta huoltajalta tehtynä. Huolto- ja tapaamisriitatilanteessa lapsen edusta puhuttaessa usein huoltajan näkökulma asiaan vaikuttaa asiasta kertomiseen ja näkemykseen lapsen ja perheen tilanteesta. Poliisi on viranomaisasemassa ilmoitusvelvollinen tekemään lastensuojeluilmoituksen objektiivisesti ja tiedoilla, jotka on saanut. Ilmoitusta selvitetessä ilmoittajatahoon ollaan yleensä yhteydessä mahdollisten lisätietojen sekä asian etenemisen informoimisessa sekä laajemman yhteistyön tekemisessä palvelutarpeen selvittämisen aikana, pääosin huoltajien suostumuksella. Yksityishenkilöille sosiaalityöntekijä ei voi luovuttaa tietoa perheestä sosiaalihuollon asiakaslain (2000/812) nojalla.

H4: ”..palvelutarpeen arviointi riippuu siitä ilmoituksen laadusta ja näin, mutta tota varmistellaan vähän päiväkodin tai koulun näkemystä. Et saatetaan kyllä soittaa. Mut lähtökohtaisesti sit vanhempien kanssa yhteistyössä et kerrotaan heille et ollaan yhteydessä kouluun tai päiväkotiin.”

Yhteistyö eri viranomaisten, perheen läheisten ja muiden tärkeiden henkilöiden kanssa otetaan arvioinnissa huomioon mahdollisuuksien mukaan. Tarkoituksena on luoda yhteistyön kautta tietoa, joka hyödyttää yhteisesti yhteistyön osapuolia. Haastattelun aikaan käytäntönä on ollut selvittää ilmoituksen tekijältä tilannetta tarkemmin, varsinkin viranomaistaholta.

H5: ” jaa.a varmaan sitä varattais näille vanhemmille aikaa, tietysti poliisitutkinta menee omana prosessinaan, jos nää on niitä tutkintapyyntöjä poliisille tehny. Et jonkun verran sit tehdään poliisin kans yhteistyötä et mikä sit pitää oikeesti paikkaansa...”

Sosiaalityöntekijän arviointiprosessiin kuuluu isona osana moniammatillinen yhteistyö lapsen ja perheen tilanteen selvittämisessä. Sosiaalityön näkökulmasta huolto- ja tapaamisriidat sijoitetaan perheoikeudellisten palvelujen ratkaistavaksi, koska kyse on oikeudellisesta riidasta vanhempien kanssa. Sosiaalityöllä on myös toisaalta vähän keinoja ratkaista ja puuttua tilanteeseen niin, että huoltoriita saataisiin ns. ratkaistua. Ongelmat riidan kehittyessä kuitenkin kasvavat, vaikuttavat lapseen sekä kaikkeen lapsen ja perheen arkeen, muun muassa yhteistyötahoihin ja läheisiin. Haastateltavat tiedostavat puuttumisen haasteet ja toisaalta omien organisaatioidensa resurssin hoitaa huolto- ja tapaamisriitaperheitä, mutta tiedostavat lapsen turvaamisen tarpeen. Toisaalta, vaikka palvelutarpeen arviointi saataisiin valmiiksi yhteistyössä perheen kanssa, huoltajia ei voida velvoittaa sosiaalityöntekijän arvioiman tuen piiriin, ellei kyseessä ole lapsen kasvua ja kehitystä uhkaava vakava tilanne, jossa tulee arvioida lastensuojelun tarvetta tilanteen muuttamiseksi.

H3: ”Mutta tämä on ollut vähän sellainen muuttuvat ajatus, kuinka paljon me puututaan huoltajuuksiin... Mun ajatus on että mä tykkäisin tai näkisin hyödyllisenä että näihin huoltoriitoihinkin lähdetäisiin toteuttamaan ja aloitettaisiin se palvelutarpeen arviointi ja siinä selvitetäisiin se lasten tuen tarve.”

H3: ”me voidaan ohjata (yhteistyötahoihin) ja me ollaan arvioitu et te hyötyisitte tästä, mut se on heidän vastuulla ja niin kauan, kun ei oo lastensuojelullista huolta niin on vaikea puuttua väkisin.”

Yhteistyötä eri toimijoiden ja muiden palveluiden kanssa aloitetaan mahdollisesti heti palvelutarpeen arvioinnin alussa, mikäli selkeä tarve yhteistyölle ja muille palveluille ilmenee. Muutoin oikean avun piiriin ohjataan lapsen ja perheen avuntarpeen tullessa esiin. Mikäli neuvoa lapsen ja perheen tilanteeseen pyydetään suoraan esimerkiksi puhelimitse, asiassa ei välttämättä ole tarvetta aloittaa palvelutarpeen arviointia, vaan perhettä voidaan suoraan ohjata sopivien palveluiden piiriin. Yleensä huolto- ja tapaamisriitatilanteissa ohjataan perheoikeudellisiin palveluihin, jossa sosiaalityöntekijä lastenvalvojan roolissa pystyy laatimaan huoltajien kanssa huolto-, tapaamis- ja elatussopimuksia yhteistyössä huoltajien kanssa.

H1: ” tietysti välillä tulee jotain yhteydenottoja et niitä ei ole kirjattu mihinkään, niin semmoisissa mä ajattelen et ei lähdetä perhepalveluista soitteleen erikseen, vaan ohjataan suoraa sitten. Varmistetaan, et voiko perheoikeudellisesta just hoitamaan tätä...”

Osa vanhemmista tarvitsee eron ja mahdollisen huolto- ja tapaamisriitatilanteessa ulkopuolista apua näkemysten yhteensovittamiseksi. Sovintotyöskentelyssä pyritään saamaan ratkaisu, joka lieventää myös jo mahdollisesti syntymässä ollutta tai jo olemassa olevaan huoltoriitaa. (Antikainen 2007, 21.) Sosiaalityöntekijän on mahdollista osallistua yhteistyöhön, mikäli perheellä on käynnissä

palvelutarpeen arviointi ja yhteinen tieto esimerkiksi lastenvalvojan kanssa on hyödyllistä. Yhteistyössä on huomioitava oman työn eli palvelutarpeen arvioinnin toteuttaminen työskentelyssä.

H5: ”tämän kohdalla sanoisin et ne perheoikeudelliset palvelut, et ainahan se olis parempi et saatais ne vanhemmat ymmärtämään jotenkin se niin et ne sais sovittua asiat keskenään. Mut onhan se sit selkeesti meidän rooli siinä kohtaa, jos vanhemmilla on se huoli toisesta, että he varmaan odottaa että me selvitellään ja luottavat siihen, että kun me ollaan se tehty ja todettu että tässä on kaikki meidän mielestä ok niin se saattaa jo helpottaa. mut sitku on oikein kunnon riita niitä niin sit sekään ei auta.”

Sosiaalityöntekijän tehtävänä on siis turvata ensisijaisesti lapsen etu riitatilanteessa, mutta myös tukea apua kaipaavaa huoltajaa. Joskus huolto- ja tapaamisriitatilanteissa vain toinen huoltaja kaipaa ja on halukas ottamaan apua vastaan omaan vanhemmuuteensa tai kotiinsa esimerkiksi riitatilanteen aiheuttamien ongelmien tai huoltajan ja lapsen väliseen vuorovaikutukseen. Yhteistyön haasteet näyttävät aineistossa myös asiakkaiden suhteen.

H3: ”Mä ajattelen et näissä huoltoriidoissa missä on oltu niin, niitä on tosi erilaisia, toiset ei halua mitään tukea tai toivoo ettei mitään sörkittäis ja toinen haluaa. Ne on niitä hankalia ja niissä on vaikea se yhteistyö mut sit on sellasiakin missä on, et täältä menee työntekijä esimerkiksi lastenvalvojan luokse tapaamiseen mukaan. Se onkin sujuvaa se yhteistyö ja aina voi olla yhteydessä ja kysellä.”

Palvelutarpeen arvioinnin näkökulmasta huolto- ja tapaamisriitaisten perheiden kanssa on monia yhteistyötahoja, kenen palveluista perhe voisi hyötyä. Aineistossa nousi useita eri palveluita: perheneuvola, perheoikeudelliset palvelut, väkivaltatyöskentely, mielenterveyspalvelut sekä kolmannen sektorin palvelut, muun muassa Mannerheimin lastensuojeluliitto sekä Pelastakaa lapset ry. Sosiaalityöntekijöillä oli oman ammatillisen kokemuksen ja tiedon kautta osaamista ohjata perheitä oikeaan palveluun.

H4: ”..perheoikeudelliset palvelut auttaa mut sit taas jotain muutakin on niin perheneuvola ja tietenkin sitten meidän ja kolmannen sektorin palvelut joita voi suositella vanhemmille esimerkiksi settlementin väkivaltaklinikka, kun näihin nyt usein liittyy jotain henkisen tai fyysisen väkivallan uhkaa, että ne nyt tulee ainakin näin äkkiä mieleen.”

Palveluihin ohjaaminen kuitenkin rakentui erilaisten perhetilanteiden, niiden tulkinnan ja tätä kehystämisen erilaisiin merkityksiin sekä sosiaalityöntekijän ammatillisen osaamiseen ja asiantuntijuuteen siitä, mihin ja milloin perhettä oli järkevää ohjata. Kyse on myös sosiaalityöntekijän tietotaidosta koskien mahdollisia palveluita ja tukipisteitä. Aineistosta kävi ilmi, että osa sosiaalityöntekijöistä hyödynsi palveluita laajemmin kuin toiset. Kyse on työvuosien ja kokemuksen

suhteesta tietoon sosiaalityön palveluista. Toisaalta voidaan arvioida, että kolmannen sektorin palveluiden sekä matalan kynnyksen palveluiden hyödyntäminen perheiden tueksi on sekä sosiaalityön resurssien säästämistä että asiakkaan avun saamisen helpottamista, mikäli lapsi ei ole lapsiperheiden sosiaalityön tai lastensuojelun tarpeessa.

H1: ” Kyl mä koen et sieltä (kolmannen sektorin palvelut) paljon saa ihmiset apua. Siellä on paljon ryhmiä ja on sitte ihan mahdollista tavata työntekijää..Joo, oon ohjannut kyllä (sinne). Jos molemmilla vanhemmilla on vahva halu työskennellä asian kanssa.”

H3: ”aika vähän (ohjaa kolmannen sektorin palveluihin) mut tietysti sit no paitsi sit tietysti no MLL:ää joo, sinne ohjaan, se on oikeestaan se minne ohjaan joo.”

Aineisto on kerätty vuonna 2017 Tampereen lapsiperheiden sosiaalityön yksiköstä, jossa on tehty palvelutarpeen arviointia. Aineistossa on tuotu esiin Tampereella spesifisti toimivia yhteistyötahoja, kuten perhetyötä tarjoava Perhepiste Nopea sekä erilaisia organisatorisia järjestelyjä, miten palvelut toimivat eri kaupungeissa ja kunnissa. Käytännössä palvelut ovat voineet rakentua ja yhdistyä eri tavoilla eri kunnissa, nykyisin eri hyvinvointialueilla, huoltoriitaperheiden ohjauksessa ja auttamisessa. Perhepiste Nopea on tarjonnut haastattelun aikaan perhetyötä ala- ja yläkouluikäisille perheille. Palvelu ei ole vaatinut asiakkuutta lapsiperheiden palveluissa. Tällaista perhetyön mallia ei ole ollut ainakaan Keski-Suomessa ennen hyvinvointialueiden kehittymistä. Nykyiset hyvinvointialueet pyrkivät yhdenmukaistamaan käytäntöjään tasapuolisen ja tasa-arvoisen kohtelun periaatteella. Palveluiden eriävät organisoitumiset vaikuttavat palveluiden tarjoamiseen ja niiden saamiseen.

H2: ”mä en tiedä, Tampereen kaupungilla se (perheneuvola) ei ilmeisesti tämmösiä huoltoriitoja hoida, mut joissakin kunnissa, sen takia otin sen niin kuin yleisellä tasolla, et kunnat hoitaa näitä asioita hieman eritavoin, et toisessa ohjataan perheneuvoloihin ja siellä on saatavilla sellaista työskentelyä mutta olen ymmärtänyt et meillä ei niinkään, sen takia otin sen tuossa myöhemmässä vaiheessa, että itse haluaisin ja sitten tää perheoikeudelliset palvelut.”

Palvelutarpeen arviointi on pituudeltaan maksimissaan kolmen kuukauden mittainen, jonka aikana sosiaalityöntekijä selvittää lapsen ja perheen tilannetta. Kuten tiedollisessa kehyksessä pystyimme havainnoimaan, huolto- ja tapaamisriidat koetaan haastavina ja monimutkaisina, koska usein interventiota saatetaan vastustaa tai toisaalta pyrkiä hyödyntämään oman vanhemmuuden tukemisessa viranomaisten silmissä. Usein arvioinnin aikana ei tule selkeää lapsiperheiden tuen tai lastensuojelun tarvetta, jonka vuoksi perhettä ohjataan muihin matalan kynnyksen palveluihin. Tilanteessa sosiaalityöntekijä on ilmaissut näkemyksensä perheen tarvitsemasta tuesta, mutta ei voi velvoittaa niihin. Sosiaalityöntekijöiden tapa toimia palvelutarpeen arvioinnin aikana tai jälkeen

koskien yhteydenottoa toiseen palveluun palvelun aloituksen varmistamiseksi vaihteli paljon. Osa haastateltavista teki varmistelua, osa katsoi vastuun olevan huoltajilla itsellään.

H4: ” no se saattaa olla, jos esim. palvelutarpeen arviointia on vielä jäljellä et se sisältyy siihen kolmeen kuukauteen niin se voi olla et sitä varmistellaan et perhe on päässy sinne mihin me se on ohjattu, et tekee esimerkiksi varmistussoiton tai tapaamisen siihen et mikä on perheen fiilis, onko saanut apua, mut tota vaihtelee.”

Toisaalta perheelle voidaan tarjota vapaaehtoisia lapsiperheiden sosiaalityön palveluita, kuten perhetyötä tai tukihenkilöä lapsen ja huoltajien tueksi. Lastensuojelun palvelut ovat velvoittavia ja niiden tarpeellisuutta arvioi sosiaalityöntekijä.

H3: ”Sit on perhepiste nopea, joka on meidän tuki ja sit voidaan tukea harrastuksia. Ne on ne ja sit aina mahdollisuuksien mukaan ohjaajat voidaan tavata tai sit me molemmat työparina. Riippuu tilanteesta.”

H2: ” ..et toki lastensuojelussa on omat (palvelut) niinkun tehostetut perhetyöt ja muut.”

Mikäli palvelutarpeen arviointia ei ole aloitettu tai arvioinnin jälkeen todetaan matalan kynnyksen tai muiden palveluiden olevan hyödyllisiä perheelle, perhettä ohjataan muihin palveluihin. Mikäli huolta syntyy yhteistyötahojen tai huoltajan suunnalta, voidaan perheen tilanne palauttaa takaisin palvelutarpeen arviointiin, jossa arvioidaan perheen tilanne uusien tietojen valossa.

H3: ”Tottakai mä aina sanon et vaikka päättäisin ettei tarjota (pta&asiakkuus) et sit jos tuntuu että tilanne paisuu jotenkin niin voi olla suoraan muhun yhteydessä. Et vanhemmat voi aina palata ja ottaa yhteyttä. Ihan ohjauksenkin ajatuksella.”

Yhteistyön kehys sisältää useita eri näkökulmia yhteistyöstä viranomaisten ja perheen kanssa. Olennaista on hahmottaa yhteistyön eri muodot sekä mahdollisuudet. Yhteistyötä tehdään yhteisen tiedon rakentamiseksi, perheelle suunnattavien palveluiden tarkentamiseksi sekä muutostyön edistämiseksi.

5.1.5 Kehittämiskehys

Aineistosta nousi sosiaalityöntekijöiden puheissa useita palvelutarpeen arviointiin sekä yhteistyöhön liittyviä kehittämisajatuksia. Huoltoriidoista puhuttiin kehittämistarpeiden ja -ideoiden

perspektiivistä. Aineiston pohjalta havaitsin, että sosiaalityöntekijät kaipaavat uusia työmenetelmiä sekä koulutusta haastavien huolto- ja tapaamisriitaperheiden kanssa työskentelyyn.

H2: ” Mä ajattelen, ettei oo (riittävästi osaamista). Että mitä itse ajattelen ja mitä itse vois tehdä niin toivois niinku enemmän menetelmiä jotain menetelmäosaamista siihen, että sais niinku lasten tilannetta paremmin esiin, kun tuntuu että toistamiseen jankuttaa tämmösille vanhemmille niin se ei niinku ota sitä viestiä, että lapsi tässä kärsii. ”

Aineistosta käy ilmi, että sosiaalityöntekijät kokevat omaksi tehtäväkseen turvata lapsen hyvinvointi sekä etu huoltajien huolto- ja tapaamisriidassa, kun lapsen tilanteen arviointiin haetaan apua sosiaalityöstä. Sosiaalityöntekijät ohjaavat huoltajia ratkaisemaan oikeudellisia kiistoja perheoikeudellisissa palveluissa sekä matalan kynnyksen palveluissa, jossa huoltajia pyritään tukemaan yhteisymmärryksen saavuttamisessa ja kasvattamaan kykyä hoitaa ja huolehtia lapsen asiat niin, ettei lapsi kärsisi riidasta. Aineistossa toivottiin perheoikeudellisten palveluiden resurssien kasvattamista sekä lapsen näkökulman kasvattamista osaltaan myös terapeutin ja keskustelevan tuen muodossa. Aineistossa koettiin huolta siitä, ettei perheille ole tarjota riittävästi palvelua, resurssia ja yhteistyötä, joka tukisi perheen tilannetta.

H1: ” Tätä nykyä mä ajattelen, et palveluita aika paljonkin on jo eroperheille. Mut ehkä tota lapsen ääni työskentelyä ja perheoikeudellisten palveluohjaajan resurssia lisätä.. et hän ei yksistään riitä. Näitä tuentarvitsijoita on enemmän kun hän pystyy hoitaa ja tapaamaan. ”

H2: ”..mut jos jotain tähän lisäksi niin se olis just niinku lastenvalvojat tai mahdollisesti perheterapia, perheterapeuttiset henkilöt, tulee se sit mistä tahansa mut semmosta yhteistyötä tähän vetäisin mukaan. ”

Sosiaalityöntekijöillä oli erilaisia ratkaisuehdotuksia perheoikeudellisten palveluiden resurssien lisäämisestä palveluvalikoiman laajentamiseen ja omien huolto- ja tapaamisriitayksikköjen muodostamiseen, jossa olisi mahdollisuus moniammatilliseen ja tiiviiseen työskentelyyn riitaiden huoltajien välille. Malli muistuttaa nykyään lapsiperheiden kanssa hyödynnettävästä systeemisestä työotteesta, joka perustuu moniammatillisen yhteistyön ajatukselle.

H5: ”Mä ajattelen et ne kaikki sais laittaa perheoikeudellisiin palveluihin, että ois olemassa oikeesti oma yksikkö joka näiden kanssa työskentelee. Harvemmin kuitenkaan isommat huoltoriidat tulee meillä autetuiksi enkä oikein oo vielä keksinyt sitä lääkettä siihen, että ne tulis autetuiksi. Et auttaisko sit enempi moniammatillinen yhteistyö vai mikä. Jotenkin tuntuu et ne aikuiset tarvis itselleen enemmän tukea... yksikkö, jossa psykologi. Siellä vois olla sosiaalityöntekijä ja perheterapeutti, missä katsottaisiin monialaisesti lasten ja vanhempien tilanne ja pystyttäisiin monenlaista tukea tarjoamaan. ”

Sosiaalityöntekijöiden puheessa korostui myös varhaisemman puuttumisen tärkeys arvioitaessa vakavien huolto- ja tapaamisriitojen ennaltaehkäisyä. Mahkonen (2003, 209) kuvaa varhaisen puuttumisen tähtäävän ennalta ehkäisyyn lapsuusvaiheessa. Varhaisen vaiheen puuttuminen vähentää korjaavien palveluiden tarvetta, sosiaalisten verkostojen puutetta, lapsiperheköyhyyttä, lasten eriarvoistumista ja lapsien kokemaa turvattomuutta (Heinonen 2016, 255). Puuttuminen varhaisessa vaiheessa huoltajien erimielisyyksiin tai jopa jo eroaikeisiin lapsiperheissä pystyttäisiin ennaltaehkäisemään kriisiytyvien ja vahvoja palveluita tarvitsevien lapsiperheiden tuentarpeet.

H5: ”Mä sanoisin näin, että varmaan keinoja vaikuttaa on siinä kohtaa, kun varhainen tuki korostuu. Että siinä kohtaa joku osaisi ohjata vanhemmat, kun ne miettii eroa, että se työskentely pitäisi tehdä siinä. Usein siinä, kun ero on jo tullut ja ollaan kauheassa kriisissä ja riidoissa keskenään niin siinä on sit jo tosi vaikea auttaa. Että sit melkein on odotettava että se tilanne vähän rauhoittuu ja eroprosessi helpottuu. Että varhainen tuki on tärkeätä ja sitä pitäisi mainostaa ihan joka paikassa, että mistä vanhemmat vaan palvelua saavatkin. Onneks niitä palveluita löytyy monesta kaupungista.”

Toisaalta sosiaalityöntekijät nostivat moniammatillisen työskentelyn, palveluiden sekä resurssien kasvattamisen tärkeyttä, varsinkin perheoikeudellisissa palveluissa. Jonotusajat huolto- tapaamis- ja elatusasioiden sopimiseksi sekä ja vahvistamiseksi lastenvalvojalla ovat nykyäänkin pitkät ja perheiden tilanteet saattavat turhaan kriisiytyä pitkän odotuksen ja ulkopuolisen vahvistamattomien sopimusten vuoksi. Myös muut palvelut, kuten perheneuvola, saattavat aika-ajoin ruuhkautua ja perheet joutuvat odottamaan palveluihin pääsyä pitkään. Tämä kytkeytyy palveluiden riittämättömiin resursseihin.

H3: ”..ois tärkeätä löytää niihin joku yhteinen linja ja ehkä jo varhaisemmassa vaiheessa, kun se on niin herkästi noi tai se saattaa kärjistyä ne tilanteet ihan uskomattomiin sfääreihin kun odotetaan aikaa lastenvalvojalle sitä aikaa.. se voi olla toosi pitkä aika.”

Sosiaalityöntekijät näkevät oman työskentelynsä lapsen kautta ja ovat tässä tutkimuksessa tuoneet esiin myös osaltaan oman keinottomuutensa ratkaista perheiden tilanteita yksin. Aineistossa on pohdittu kysymyksen tasolla, pitäisikö huolto- ja tapaamisriitatilanteisiin liittyä velvoittavaa työskentelyä. Sosiaalityöntekijät tuovat esiin lastensuojelun tukitoimien olevan velvoittavia, mutta oikeastaan muuhun huoltajia ei voida velvoittaa tällä hetkellä. Toisaalta aineistosta käy ilmi, ettei velvoittavia palveluita vastustettaisi, mikäli sellaisia pystyttäisiin resursoimaan. Sosiaalityön tehtävä on tukea huoltajia heidän kasvatustehtävässään niiltä osin, kuin se on mahdollista.

H3: ” sanotaan vaikka niin että lastenvalvojalle pääsy jo siinä vaiheessa kun vanhemmille tulee ajatus siitä et nyt erotaan..vois olla semmonen pakollinen et siihen kuuluu muutama käynti, millä varmistettais sitä lasten kannalta järkevää..järkeviä asioita eron jälkeen...se pitäis olla jotenkin automaattisempi et ne palvelut tulee et kun tulee ero niin se on kriisi. Se on mitä tahansa, vaikka

kuinka hienosti hoidettaisiin, niin se on kriisi ihan jokaiselle. Niin pitäisin hyvänä et siihen tulisi jonkinlaista keskustelutukea kaikille.”

Lapsen kuuleminen ja lapsen edun selvittäminen on huoltoriitaperheessä sosiaalityön näkökulmasta olennaisin selvitettävä ja arvioitava asia. Sosiaalityön tehtävänä on tuoda lapsen näkökulmaa ja ääntä esille riitelevien vanhempien välissä. Aina lapsen ääni ei kuitenkaan kantaudu vanhempien ymmärrykseen ja tekoihin asti, vaikka vanhemmat saattaisivat kuulla lapsen näkökulman joko lapselta itseltään tai ulkopuoliselta henkilöltä. Erään haastateltavan mielestä lapset eivät tule tarpeeksi kuulluksi huoltoriidoissa ja toivookin tiiviimpää lapsinäkökulmaista työskentelyä kaikilta yhteistyötahoilta.

VIH4: ” no ehkä tässä vaiheessa kun on näin vähän työkokemusta, et ois lisää kokemusta mut et tavallaan ihan niinku täältä kentältä niin auttais et ymmärtäis paremmin mitä keinoja voi käyttää..esimerkiksi, jos olis jotenkin tiiviimpää yhteistyötä esim näiden kanssa, jotka tekee sovitteluja et jotenkin sais sitä kautta sitä tietoa ja välineitä niihin tapaamisiin.”

Sosiaalityöntekijät pohtivat aineistossa oman työnkuvansa ja työn toteutuksen reunaehtojen suhdetta toisiinsa sekä vaikutusmahdollisuuksiaan tilanteissa, joissa sosiaalityöntekijöillä ei ole toimivaltaa päättää lapsen asioita tilanteissa, jossa lapsen etu, kasvu ja kehitys eivät vaarannu. Sosiaalityöntekijöiden resurssin käyttöä mietittäessä arvioitiin sosiaalityön tarvetta ja hyötyä tilanteessa, jossa lapsi ei ole vaarassa.

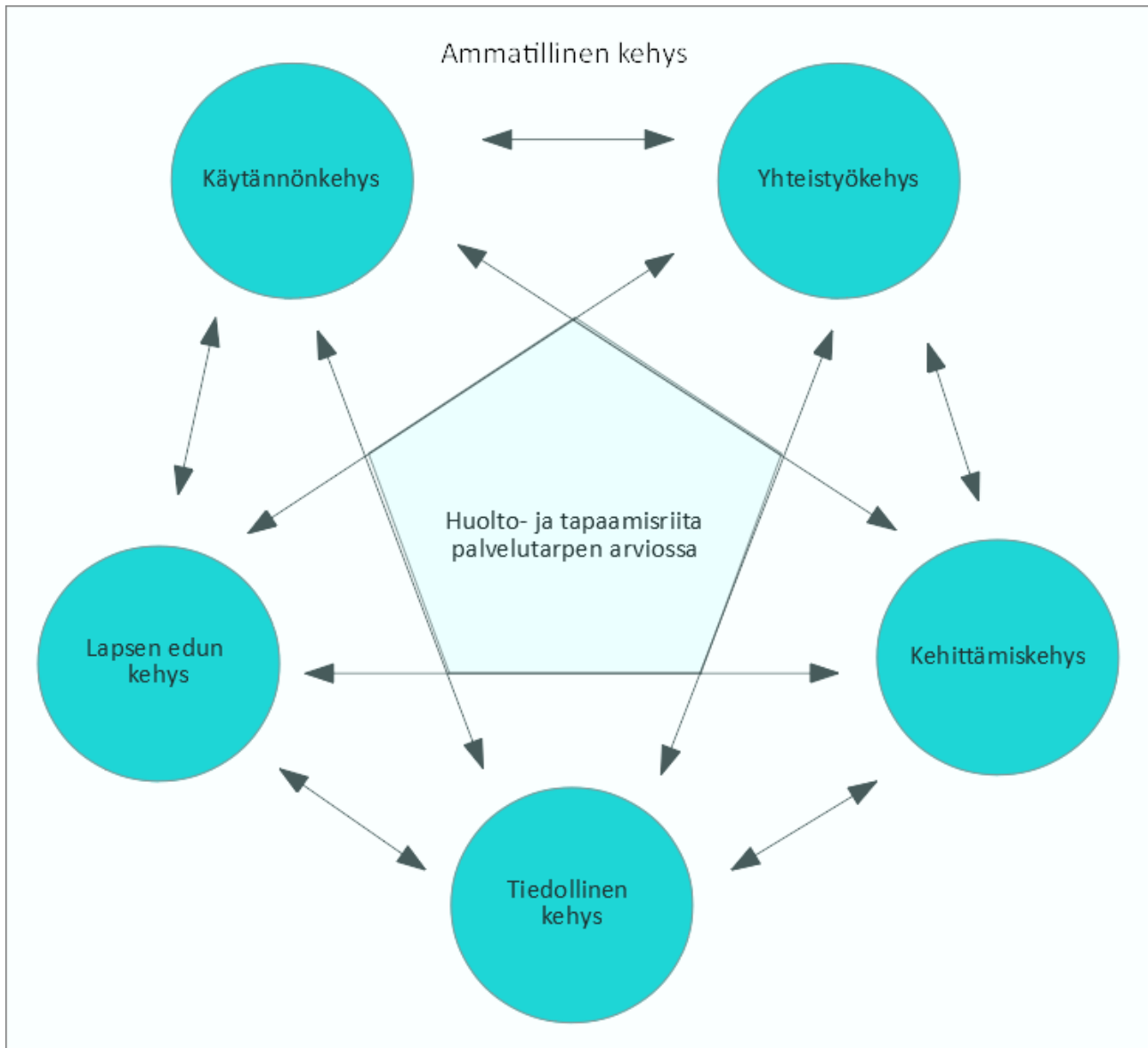
H4: ”noo ehkä tota. Se vois vähentää näitä lastensuojeluilmoituksia ja meidän työskentelyä tällstä niinku ohjauksellista ja sovittelun puolta, jos olis vaikka perheoikeudellisessa palveluissa mahdollisuus saada ohjaajan tapaamisia ja lähteä siellä selvittämään yhdessä vanhempien kanssa näitä tapauksia. Kun me täällä kuitenkin arvioidaan myös sitä lastensuojelun tarvetta, kun aina näissä ei kuitenkaan oo kyse siitä lastensuojelun tarpeesta.”

Kehittämiskehyksessä sosiaalityöntekijät nostivat esiin useita eri kehittämiskohtia huolto- ja tapaamisriitaperheiden kanssa työskenneltäessä. Tärkeiksi kehityskohteiksi mainittiin varhaisempi puuttuminen, velvoittavat eron jälkeiset palvelut lapsiperheille, moniammatillisen yhteistyön kehittäminen, resurssien ja palveluiden kasvattaminen sekä lapsen näkökulman vahvempi ote työskentelyyn. Lisäksi on tärkeää arvioida, minkälainen työskentely on lapselle ja perheelle hyödyllistä tilanteessa.

5.2 Kehysten väliset suhteet

Peräkylä (1990, 19) kuvaa kehysanalyysin varinaiseksi tehtäväksi kehysten välisen suhteen ja dynamiikan tarkastelun. Toisena tutkimuskysymyksenä tarkastelen löytämäni kehysten suhdetta toisiinsa sekä analysoin niiden merkitystä huolto- ja tapaamisriidassa. Olen havainnut tutkimuksessani, että kehykset ovat hyvin paljolti yhteydessä toisiinsa ja sijoittuvat toisiinsa nähden lomittain ja päällekkäin. Sosiaalityöntekijä voi tukeutua yhden riitaisen perheen palvelutarpeen arvioinnissa useampaan kehykseen riippuen perheen tilanteesta. Goffmanin (1986, 382) mukaan siirtymiä eri kehyksistä toiseen tapahtuu koko ajan työskentelyn aikana. Kehysten välillä voidaan liikkua kehyksestä toiseen. Kehykset ovat pysyviä, joihin voi palata ja joita voi heijastella toisiin kehyksiin. (mt.)

Kehykset määrittelevät vuorovaikutuksessa oikeuksia, velvollisuuksia ja ominaisuuksia, joita kehysten valossa odotetaan vuorovaikutuksessa olevan. (Peräkylä 1990, 16–22). Sosiaalityöntekijöiden näkemykset huolto- ja tapaamisriitaperheiden parissa tehtävästä työstä sekä ilmiöstä itsestään voidaan kehysanalyttisesti jakaa yhteen isoon kehykseen ja viiteen eri osakehykseen, jotka keskustelevat toistensa kanssa. Jokaista osakehystä voidaan tarkastella omana kehyksenään, mutta sitä voidaan myös peilata toisiin osakehyksiin. Lisäksi osakehys on osa suurempaa kokonaisuutta, yhtä laajempaa ammatillista kehystä. Kuviossa havaitaan kehysten suhteita toisiinsa.

(Kuvio 2 kehysten suhteesta toisiinsa)

Kuten kuviosta on nähtävissä, jokainen kehys on suhteessa toiseen kehykseen ja kehysten kokonaisuus luo yhden suuren, ammatillisen kehyksen huolto- ja tapaamisriitatilanteiden käsittelyssä. **Käytännönkehys** kuvaa kehyksenä sosiaalityöntekijöiden tekemää arviointia lapsen ja perheen tilanteesta. Arviointia tehtäessä on otettava huomioon lapsen näkökulma, hyödyntää sosiaalityöntekijä ammatillista tietoa perheen auttamiseksi, toteutettava tiivistä yhteistyötä arvioinnin toteuttamiseksi sekä kehitettävä jo olemassa olevia käytäntöjä arvioinnin toteutuksessa.

Lapsen kehys nostaa sosiaalityöntekijän näkökulmaan lapsen, jonka etua ja hyvinvointia sosiaalityöntekijän on pyrittävä arvioimaan ja tukemaan huolto- ja tapaamisriitatilanteessa. Lapsen tilannetta on pyrittävä tukemaan ammatillisen tiedon sekä käytännön ja palveluiden keinoin,

yhteistyöllä hyödyntämällä viranomaisten ja muiden palveluita sekä kehittämällä käytäntöjä lapsen kuulemiseen ja näkökulmaan kaikissa huolto- ja tapaamisriidoissa, jotka tulevat palvelutarpeen arviointiin.

Tiedollinen kehys kehystää sosiaalityöntekijöiden käsityksiä tiedon roolista huolto- ja tapaamisriidoissa. Tieto mahdollistaa toiminnan lapsen edun mukaisesti, tietämyksen käytännön työn ja muutoksen mahdollisuuksista ja reunaehdoista, ymmärryksen yhteistyön merkityksestä ja arvostuksesta sekä jatkuvan reflektoinnin perheen tilanteesta. **Yhteistyön kehyksessä** huomioidaan käytännön yhteistyö perheen tilanteen tiedollisesta jakamisesta sekä yhteisen tiedon rakentamisesta. Myös käytännön yhteistyön reunaehdot tunnustetaan, samoin jokaisen viranomaisen mahdollisuudet toimia perheen tukemiseksi. Yhteistyössä varsinkin lapsiperheiden palveluissa ja palvelutarpeen arvioinnissa on turvata lapsen etu ja hyvinvointi sekä tukea ja ohjata vanhempia oikean avun piiriin. Yhteistyön kehyksessä korostuvat kehittämisen tarpeet yhteistyön sujuvoittamiseksi, rakentamiseksi ja toteuttamiseksi. **Kehittämiskehys** muodostaa suhteen muihin kehyksiin tarpeella arvioida, reflektoida ja kehittää jokaisen kehyksen toteuttamista ja sisältöä.

Esimerkiksi seuraavassa otteessa voidaan havaita jokainen osakehys sekä ammatillisen kehyksen kokonaisuus:

H3: ”..mulla on nytkin yks joka on sellainen ikuisuusprojekti, tässä kun tavataan niin aina tuntuu että asiat edistyy ja isä sanoo et joo joo näin tehdään, mut ikinä ne ei mee sovituksi. Äiti on todella uupunut ja väsynyt eikä juuri muuta tee kuin haukkuu isää täällä ja kotona. Perheen eri-ikäiset lapset oirehtii hyvinkin ja se on jotenkin mahdoton tehtävä vaikuttaa siihen mitä äiti puhuu kotona. Perushoidollisesti kaikki sujuu, mut se jatkuva riitely vanhempien välillä niin kyllähän se vaikuttaa siihen lapseen hirveästi. Taustalla vielä sukukin vaikuttaa. Siis tosi suuri huoli, mut siinä ei oo mitään sellasta mitä voitaisiin tehdä, muuta kuin että äiti on kuitenkin jonkinlaista työskentelyä vastaan, niin nyt yritämme vahvistaa lasta. Saada hänelle sellaisia tukitoimia ja kivoja asioita hänen elämänsä arkeen. Erottaa hänen elämänsä ja vanhempien elämä ja että he toki kuuluu hänenkin elämään, mutta että se riitaisuus on erillään ja käydä sitä asiaa läpi lapsen kanssa. Perhe on asiakuudessa. Siellä on muun muassa tukihenkilöä.”

Kehykset asettuvat lomittain sekä päällekkäin sosiaalityöntekijän puheessa. Käytännön työssä sosiaalityöntekijä on arvioinut olemassa olevat realiteetin tilanteen muuttamisesta, mutta tiedostaa lapsen tarpeen saada tukea vaikeaan tilanteeseen sekä mahdollisuuden tukea huoltajia lapsen kanssa tehtävän työskentelyn kautta. Yhteistyö lähisukulaisten kanssa ei ole toteutunut tai nähty tarpeelliseksi, mutta ote jättää mahdollisuuden muiden tukitoimien olemassaololle, esimerkiksi perheoikeudellisissa palveluissa. Sosiaalityöntekijä kokee tilanteen haastavaksi puuttua, koska hän ei voi tehdä muutosta huoltajien riitelyn päättymisestä ilman huoltajien omaa vaikutusta. Sosiaalityöntekijä tarkastelee tilannetta ammatillisen kehyksen kautta, jossa sosiaalityöntekijä

tiedostaa kehysten olemassaolon ja tavan tulkita huolto- ja tapaamisriitaperheiden tilanteita kehysten kautta. Kehysanalyttisen otteen pohjalta olen edellä kuvannut kehysten välisiä suhteita toisiinsa.

6 Johtopäätökset

Tutkimukseni tarkoituksena oli tarkastella sosiaalityöntekijöiden asettamia kehyksiä palvelutarpeen arvioinnin aikana huolto- ja tapaamisriitaperheiden kanssa työskennellessä kehysanalyttiseen tutkimusotteeseen pohjautuen. Sosiaalisissa tilanteissa tuotetaan ja tulkitaan merkityksiä, joita kehykset säätelevät. Kehysten läpi katsottaessa asiat ja ilmiöt saavat merkityksensä. Yhdistelemällä eri kehyksiä voidaan tavoittaa erilaisia tulkintoja ilmiöistä ja tilanteista. (Heiskala 1991, 101; Puroila 2002a, 36; Puroila 2002b, 140.)

Analysoin tutkimuksessa viiden sosiaalityöntekijän haastatteluaineistosta, jonka hankin Aila-tietoarkistosta. Käytin aineiston analysointiin aineistolähtöistä kehysanalyttistä otetta, hyödyntäen tätä sekä teoria- että metodologisena pohjana. Tarkastelin kehysten rakentumista sosiaalityöntekijöiden puheessa lapsen palvelutarpeen arvioinnissa huoltajien huolto- ja tapaamisriidan aikana. Tein analyysiä kehyksistä seuraavien tutkimuskysymysteni 1. Minkälaiset kehykset jäsentävät sosiaalityöntekijöiden käsityksiä huolto- ja tapaamisriidoista? ja 2. Miten kehykset asettuvat suhteessa toisiinsa? -pohjalta.

Havaitsin sosiaalityöntekijöiden puheesta yhden laajemman pääkehyksen, ammatillisen kehyksen, joka sisältää kaikki viisi osakehystä. Osakehyksiä ovat käytännön kehys, lapsen edun kehys, tiedollinen kehys, yhteistyökehys ja kehittämiskehys. Sosiaalityöntekijöiden puheessa ammatillinen osaaminen rakentui osakehyksien päälle, jossa kokonaisvaltaisesti arvioitiin lapsen ja perheen palvelutarvetta. Kehykset asettuivat toisiinsa nähden lomittain ja päällekkäin ja sosiaalityöntekijät tarkastelivat huolto- ja tapaamisriitatilanteita useamman kehyksen läpi, pystyen vaihtamaan kehystä tarpeen mukaan.

Kehysten suhde oli tätä kautta tiivis ja jokainen osakehys oli osa laajempaa kehystä. Kehysten suhde toisiinsa näyttäytyi selkeästi sosiaalityöntekijöiden käyttäessä kehyksiä samanaikaisesti saadakseen lapsen ja perheen tilanteesta kokonaisvaltaisen tilannekuvan. Muodostin osakehyksistä ammatillisen pääkehyksen, koska tarkastelin tutkimuksessani nimenomaisesti sosiaalityöntekijöiden asettamia kehyksiä koskien huolto- ja tapaamisriitoja palvelutarpeen arvioinnissa.

Huolto- ja tapaamisriidoissa sosiaalityöntekijät korostivat käytännön arvioinnin sekä huolen arvioinnin olevan ammatillisesti yksilökohtaista, sosiaalityöntekijän asiantuntijuuteen ja ammatilliseen osaamiseen pohjautuvaa toimintaa. Sosiaalityöntekijät yksilöllisesti tiedostivat oman työnsä mahdollisuudet sekä reunaehdot työskennellä ja toimia perheiden tilanteen muuttamiseksi. Sosiaalityöntekijät korostivat velvollisuuttaan selvittää ja edistää lapsen etua huolto- ja

tapaamisriidoissa, mutta kokivat keinot osittain toimimattomiksi ja tehottomiksi huoltajien vastustuksen tai yhteistyökyvyttömyyden seurauksena. Tiedollisesti sosiaalityöntekijät tunnistivat riskit ja vaarat koskien huolto- ja tapaamisriidan aiheuttamia vaikutuksia lapseen sekä perheen sisäiseen dynamiikkaan. Yhteistyön näkökulmasta sosiaalityöntekijät kokivat huolto- ja tapaamisriitojen kuuluvan pääasiallisesti perheoikeudellisiin palveluihin, mutta arvioivat oman työnsä tärkeyden huolto- ja tapaamisriitojen pitkittyessä sekä aiheuttaessa vaaraa lapsen kasvulle ja kehitykselle. Sosiaalityöntekijät asettivat itsensä sekä muut yhteistyötahot tärkeäksi osaksi tilanteen arviointia, kun yksilöllisen tilanteen arvioitiin vaativan sitä. Palveluiden kehittäminen hyvinvointialueilla tulee olemaan olennaista ajatellen huolto- ja tapaamisriitaisten perheiden palvelutarpeita.

Tutkimuksen johdannossa viittasin vähäiseen tutkimukseen koskien sosiaalityöntekijöiden näkemystä huolto- ja tapaamisriitaisten perheiden kanssa työskentelystä. Tutkimukseni oli tarkoituksella kohdennettu sosiaalityöntekijöiden näkemyksistä toimia lapsen ja perheen hyväksi, koska aiempaa tutkimusta lapsen edusta ja näkökulmasta huolto- ja tapaamisriitatilanteissa oli tehty useasti (Vanhakartano 2021; Linnanmäki 2019). Samoin tutkimusta vanhemmuudesta eron jälkeen (Hokkanen 2005) sekä huolto- ja tapaamisriitojen aiheuttamista haasteista vanhempien näkökulmasta (Hyppänen 2013). Aiempiin tutkimuksiin verraten tutkimukseni vahvistaa lapsen edun ja näkökulman olemassaoloa sekä näkökulmaa sosiaalityössä. Tämä on ymmärrettävää lapsiperheiden palveluiden näkökulmasta. Ajattelen, että, tutkimukseni on avannut keskusteltua verrattuna aiempiin tutkimuksiin, varsinkin moniammatillisen yhteistyön kehittämisen ja kehystettyjen kehittämiskohtien edistämisen tarpeellisuudesta.

Olen tässä tutkimuksessa analysoinut aineistoa Goffmanin (1974) kehittämän kehysanalyysin pohjalta ja soveltanut etenkin Puroilan (2002) ajatuksia koskien kehysanalyysiä. Olen tarkastellut sosiaalityöntekijöiden kokemuksia ammattiryhmänä ja luonut kehysanalyytisesti rakenteen, joka kuvaa huolto- ja tapaamisriitojen käsittelyä palvelutarpeen arvioinnissa. Kehysanalyysissä tarkastellaan tilanteiden merkitystä kokemuksen rakentumisessa. Kun tilanteita katsotaan eri kehysten kautta, tilanteita voidaan tulkita eri tavoilla. Kehysanalyysin perusajatus on tutkia kokemuksen rakentumista. (Puroila 2002b, 26.) Olen tässä tutkimuksessani analysoinut sosiaalityöntekijöiden asettamia kehyksiä sekä tätä kautta tulkintoja huolto- ja tapaamisriitaperheiden tilanteista. Analyysitapa teoreettisena ja metodologisena valintana sopi hyvin sosiaalityöntekijöiden merkitysten rakentumisen analysointiin sekä avasi sosiaalityöntekijöiden tulkintoja siitä, kuinka ja miten palvelutarpeen arvioinnissa nähdään perheen tilanne. Jokainen sosiaalityöntekijä tulkitsi ja

rakensii erilaisia merkityksiä eri viriketarinoiden perusteella, jotka herättivät sosiaalityöntekijöitä pohtimaan ja kertomaan huolto- ja tapaamisriitojen arvioinnista.

Ajattelen, että tutkimukseni tuo uutta näkökulmaa sosiaalityöntekijöiden asenteisiin ja näkökulmiin huolto- ja tapaamisriidoista. Sosiaalityöntekijät voivat havahtua arvioimaan omassa käytännön työssään huolto- ja tapaamisriitaperheiden tukemisen ja ohjaamisen palveluita, mutta toisaalta muistuttaa lapsen näkökulmasta vaikeassa tilanteessa, joka tuntuu haastavalta jopa viranomaisasemassa olevalle asiantuntijalle. Tutkimukseni tuo myös sosiaalityöntekijöiden näkökulmaa hyvinvointialueiden kehittäessä uusia käytäntöjä, organisatorisia ratkaisuja sekä palveluverkostoja vastaamaan haastavien huolto- ja tapaamisriitaisten perheiden monipolvisiin haasteisiin. Moniammatillinen yhteistyö sekä palveluiden rakentaminen vastaamaan tarvittaviin haasteisiin tulee olemaan olennainen pohdittaessa taloudellisten tekijöiden sekä resurssikysymysten merkitystä taloushaasteissa olevien hyvinvointialueiden piirissä.

Ajatellaan, että lapsen näkökulmasta avioero voi olla parempi toteuttaa lasten ollessa nuoria, jolloin heillä on parempi kyky ymmärtää avioeron syyt. On kuitenkin tärkeä huomata, että nuoruus on tärkeä elämänvaihe, jossa nuori etsii itseään ja omaa identiteettiään ja vanhempien avioero on nuorelle kriisi. Eron aikainen perhetilanne, lasten ikä ja eroa edeltäneet järjestelyt määrittelevät eron merkitystä ja vaikutusta lapseen. (Jovelin 2012, 41.) On tärkeää kiinnittää jatkossakin tiiviimpää huomiota lasten hyvinvointiin haastavissa huolto- ja tapaamisriitaperheissä sekä pyrkiä kehittämään ratkaisuja lasten tilanteiden turvaamiseksi. Uusia innovaatioita ja tutkimusta tarvitaan eroavien vanhempien sekä lasten auttamiseksi ja tukemiseksi monimutkaisissa erotilanteissa sekä läheisten suhteiden ylläpitämisessä (Hämäläinen ym. 2012,11).

Hyvinvointialueilla panostetaan varhaisen tuen palveluihin sekä peruspalveluihin, jotta lastensuojelun erityistuelta voitaisiin välttyä, puuttamalla yhä aikaisemmin perheiden vaikeisiin tilanteisiin. Näkisin jatkossa tarpeelliseksi tutkia, miten hyvinvointialueilla saadaan yhtenäistettyä erilaisten tilanteiden, kuten huoltoriitaperheiden, arviointiprosessia sekä eri palveluiden välistä yhteistyötä niiden käsittelyssä. Haastatteluaineistosta nousi esiin, kuinka viisi eri sosiaalityöntekijää tekivät oman ammatillisen osaamisensa ja oman eettisen arvionsa pohjalta hyvin erilaisia tulkintoja sekä päätelmiä siitä, miten he lähtisivät hoitamaan kyseisiä huoltoriitatilanteita. Perusrunko on lain määrittelemien reunaehtojen muodossa ja tätä kautta varmasti selkein, mutta lapsen edun ja perheen tilanteen arviointi sekä mahdolliset riskitekijät ovat sosiaalityöntekijän itsensä arvioitavissa. Jatkotutkimusta ehdottaisin hyvinvointialueiden sisällä sekä vertailuna eri hyvinvointialueisiin, kuinka ja millaisilla keinoilla tuetaan ja autetaan perheitä, joissa on huoltoriitaa sekä millainen palveluverkosto tähän tarvittaisiin tulevaisuudessa kasvavan kysynnän vuoksi. Perheet, joissa on

huoltoriitaa, ovat kuitenkin yksi isoimmista työllistävistä asiakasryhmistä niin palvelutarpeen arvioinnin kuin lapsiperheiden palveluiden sekä lastensuojelun asiakaskunnassa.

Lopuksi on todettava, että palvelutarpeen arvioinnissa työskennellään ammatillisen kehyksen kautta. Jokaisen osakehyksen hyödyntämistä rakennetaan tilannesidonnaisesti yhteistyön ja vuorovaikutuksen kautta. Sosiaalityöntekijät arvioivat huolto- ja tapaamisriitaisten perheiden palveluiden ja avun kohdentuvan perheoikeudellisiin palveluihin, mutta tunnistavat lasten tilanteet ja huolet koskien riidan vaikutuksia lapseen. Työnjako entisten kuntien ja nykyisten hyvinvointialueiden eri toimijoiden välillä on epäselvä huolto- ja tapaamisriitaperheissä. Riskinä on, ettei perhe, jossa on huolto- ja tapaamisriidan aiheuttamia haasteita, saa riittävää tukea.

7 Lähteet

- Alasuutari, Pertti (2011). *Laadullinen tutkimus 2.0*. Tampere. Vastapaino.
- Archard, Davis, & Skivenes, Marit (2009). *Balancing a Child's Best Interests and a Child's Views*. The International Journal of Children's Rights, 17(1), 1-21.
- Auvinen, Maija (2006). *Huoltoriidat tuomioistuimissa: sosiaalityöselvittelijänä, sovittelijana, asiantuntijana*. Suomalainen lakimiesyhdistys. Helsinki. Gummerus.
- Antikainen, Mari (2007). *Sosiaalityöntekijän asiantuntijuus lapsen huolto- ja tapaamissopimuspalveluissa*. Sosiaalityön ja sosiaalipedagogiikan laitos. Kuopion yliopisto.
- Ayalon, Ofra & Flasher, Adina (1997). *Ketjureaktio: lapset ja avioero*. Tampere: Vastapaino.
- Bronfenbrenner, Urie (1979). *The Ecology of Human Development: Experiments by nature and design*. Harvard College. Cambridge, Massachusetts.
- Crilly, Nathan & Blackwell, Alan & Clarkson, John (2006). *Graphic elicitation: using research diagrams as interview stimuli*. Qualitative Research 6, 3: 341–366.
- Dölle, Sirkku (2017). Kansatieteelliset valokuvakokoelmat ja visuaalinen antropologia. Teoksessa Kupiainen, Jari & Häkkinen, Liisa (toim.): *Kuvatut kulttuurit: johdatus visuaaliseen antropologiaan*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Tietolipas 253. Helsinki, 138–160.
- Ensi- ja turvakotien liitto (2021). *Apua lapsille, vanhemmille ja läheisille vaativissa erotilanteissa*. Turvassahanke.
- Entman, Robert (1993). *Framing: Toward Clarification of a Fractured Paradigm*. Journal on Communication 43(1993):4, Autumn, 51 – 58.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1998). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere. Vastapaino.
- Goffman, Erving (1986). *Frame Analysis. An essay on the organization of experience*. Northeastern University Press. Boston.
- Hautanen, Teija (2010). *Väkivalta ja huoltoriidat*. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto. Sosiaalitutkimuksen laitos. Tampereen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print. Tampere.
- Helsingin sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus (2015). *Huolto- ja tapaamisriidat*.
- Heinonen, Henna (2016). Lastensuojelu ja lapsen etu. Teoksessa Törrönen, Maritta & Hänninen, Kaija & Jouttimäki, Päivi & Lehto-Lundén, Tiina & Salovaara, Petra & Veistilä, Minna (toim.) *Vastavuoroinen sosiaalityö*. Gaudeamus Helsinki University Press, 243 – 260.
- Heiskala, Risto (1991). *Goffmanista semioottiseen sosiologiaan*. Sosiologia 2, 90 – 107.
- Hämeen-Anttila, Lotta (2017). Sosiaalihuoltolaki asiakkaiden tarpeiden jäsentäjänä. Teoksessa Kananen, Aulikki & Lähteinen, Martti & Marjamäki, Pirjo (toim.) *Sosiaalityön käsikirja*. 4. uudistettu laitos. Tallinna. Tietosanoma Oy, 199 – 207.
- Hämäläinen, Juha (2012). Huoltoriitojen kustannukset yhteiskunnalle: taloudellisen arvioinnin teoreettisia ja metodologisia haasteita. Teoksessa Kääriäinen, Aino & Hämäläinen, Juha & Pölkki, Pirjo (toim.) *Challenges of divorce, interventions and children. Eron haasteet, väliintulot ja lapset*. Ensi- ja turvakotien liitto. Hämeenlinna, 187 – 212.
- Hämäläinen, Juha & Kääriäinen, Aino & Pölkki, Pirjo (2012). Varieties of divorce – unique personal experiences in diverse society orders, welfare systems and family cultures. Teoksessa Kääriäinen, Aino & Hämäläinen, Juha & Pölkki, Pirjo (toim.) *Challenges of divorce, interventions and children*. Ensi- ja turvakotien liitto. Hämeenlinna, 8 – 9.

- Hämäläinen, Juha (2009). Ero, vanhemmuus eron jälkeen ja eroauttaminen tutkimuskohteena. Teoksessa Kääriäinen, Aino & Hämäläinen, Juha & Pölkki, Pirjo (toim.) *Ero, vanhemmuus ja tukeminen*. Julkaisija: Lastensuojelun Keskusliitto/ Neuvo-Projekti. Helsinki, 11 – 14.
- Isoherranen, Kaarina (2008). Yhteistyön uusi haaste – moniammatillinen yhteistyö. Teoksessa Isoherranen, Kaarina & Rekola, Leena & Nurminen, Raija (toim.) *Enemmän yhdessä – moniammatillinen yhteistyö*. WSOY Oy. Helsinki, 26 – 48.
- Jovelin, Emmanuel (2012). Children deal with parental divorce: what are the consequences? (in France). Teoksessa Kääriäinen, Aino & Hämäläinen, Juha & Pölkki, Pirjo (toim.) *Challenges of divorce, interventions and children. Eron haasteet, väliintulot ja lapset*. Ensi- ja turvakotien liitto. Hämeenlinna, 34 – 45.
- Kaivosoja, Matti & Auvinen, Maija (2003). *Raportti viranomaisyhteistyöstä lasten huoltoon ja tapaamisoikeuteen liittyvissä kiistatilanteissa*. Sosiaali- ja terveysministeriön työryhmämuistioita 2003:2. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki.
- Karvinen, Synnöve (2000). Sosiaalityön tutkimuksen metodologiset jännitteet. Teoksessa Karvinen, Synnöve & Pösö, Tarja & Satka, Mirja (toim.) *Sosiaalityön tutkimus: metodologisia suunnistuksia*. Jyväskylä, Jyväskylän yliopisto.
- Karvonen, Erkki. (2000). ”Tulkintakehys (frame) ja kehystäminen.” *Media & viestintä* 23 (2): 78–84.
- (Kääriäinen, Aino 2008: Ero haastaa vanhemmuuden. Teoksessa Kääriäinen, Aino & Hämäläinen, Juha & Pölkki, Pirjo 2009: Ero, vanhemmuus ja tukeminen. Lastensuojelun Keskusliitto/ Neuvo-Projekti. Helsinki.)
- Leigh, Sarah & Miller, Chris (2004). *Is the Third Way the best Way?* *Social Work*. *Social Work* 36 (3), 260 – 266.
- Lähteinen, Martti & Hämeen-Anttila, Lotta (2017). Sosiaalihuollon lainsäädäntö. Teoksessa Kananoja, Aulikki & Lähteinen, Martti & Marjamäki, Pirjo (toim.) *Sosiaalityön käsikirja*. 4. uudistettu laitos. Tallinna. Tietosanoma Oy, 48 – 93.
- Mahkonen, Sami (2003). *Lastensuojeluilmoitus*. Helsinki. Edita.
- Mönkkönen, Kaarina & Kekoni, Taru & Pehkonen, Aini (2019). Johdanto. Teoksessa Mönkkönen, Kaarina & Kekoni, Taru & Pehkonen, Aini (toim.): *Moniammatillinen yhteistyö. Vaikuttava vuorovaikutus sosiaali- ja terveysalalla*. Gaudeamus. Tallinna, 7 – 14.
- Ojaniemi, Pekka & Rantajärvi, Kaisa-Maria (2010). Alkuarvioinnista suunnitelmalliseen lastensuojelun sosiaalityöhön. Teoksessa Laitinen, Merja & Pohjola, Anneli (toim.) *Asiakkuus sosiaalityössä*. Gaudeamus Helsinki University Press, 219 – 244.
- Paasivirta, Annukka (2012). Miten tullaan lastensuojelun asiakkaaksi? Teoksessa Stömberg-Jakka, Minna & Karttunen, Teija (toim.) *Sosiaalityön haasteet. Tukea ammattilaisten arkeen*. Juva. PS-kustannus.
- Pekki, Anu & Tamminen, Tuula (2002). *Lapsen ehdoilla*. Kunnallissalan kehittämissäätiön tutkimusjulkaisut, nro 33. Vammala.
- Peräkylä, Anssi (1990). *Kuoleman monet kasvot. Identiteettien tuottaminen kuolevan potilaan hoidossa*. Tampere. Vastapaino.
- Puroila, Anna-Maija (2002a). *Kohtaamisia päiväkotiarjessa – Kehysanalyttinen näkökulma varhaiskasvatustyöhön*. Oulu. Kasvatustieteiden tiedekunta.
- Puroila, Anna-Maija (2002b). *Erving Goffmanin kehysanalyysi sosiaalisen todellisuuden jäsentäjänä*. Lapin yliopisto, Yhteiskuntatieteiden tiedekunta.
- Suomen virallinen tilasto (SVT): Lapsen elatus ja huolto sekä vanhemmuuden selvittäminen. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL).

- Talentia (2017). *Arki, arvot ja etiikka. Sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet*. Helsinki. Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry.
- Tampere Praksis: Tampere Praksis: *Huoltoriidat Tampereen kaupungin perhepalveluissa 2017*. Versio 1.0 (2018-08-28). Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto.
- Taskinen, Sirpa (2001). *Lapsen etu erotilanteissa*. Opas sosiaalitoimelle. Helsinki. Stakes.
- Tapola-Haapala, Maria., Karvinen-Niinikoski, Synnöve., & Kääriäinen, Aino. (2012). Parental divorce and children in Finland. Teoksessa Kääriäinen, Aino & Hämäläinen, Juha & Pölkki, Pirjo (toim.). *Challenges of divorce, interventions and children*. Ensi- ja turvakotien liitto, 99 – 123.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2023). *Vaativat erotilanteet ja eron jälkeinen väkivalta*.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2023). *Palvelutarpeen arviointi*. Lapset, nuoret ja perheet.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2016). *Luo luottamusta –suojele lasta. Opas yhteistyöstä lapsia ja perheitä työssään kohtaaville*.
- Törrönen, Jukka (2001). *Haastattelemisen virikkeillä: virike johtolankana, pienoismaailmana ja/tai provosoijana*. Sosiologia 38, 3: 205–217.
- Törrönen, Jukka (2002). *Semiotic theory on qualitative interviewing using stimulus texts*. Qualitative Research 2, 3: 343–362.
- Valkama, Elisa & Litmala, Marjukka (2006). *Lasten huoltoriidat käräjäoikeuksissa*. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. Edita.
- Vierula, Tarja & Pösö, Tarja & Paavilainen, Eija (2019). Moniammatillisuus ja palvelutarvearviointi lapsi- ja perhepalveluissa. Yhteiskuntapolitiikka 84 (2019):3, 292 – 300.
- Vornanen, Riitta (2007). Arviointi lastensuojelussa. Teoksessa Pehkonen, Aini & Pakarinen, Eine (toim.) *Lasten hyvinvoinnin ulottuvuuksia*. Kuopio. Kuopio University Press, 11 – 42.

Virallislähteet

- Laki Lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta LHL(2019/190)
<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2019/20190190>
- Lastensuojelulaki LSL (2007/417) <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>
- Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä (2021/612)
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2021/20210612>
- Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista SHAL (2000/812)
- Sosiaalihuoltolaki SHL(2014/1301)
<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141301#Pidm45237816408640>
- Suomen perustuslaki PL (1999/731)
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>
- YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti nro 14 (2013). Lapsen oikeudesta saada etunsa otetuksi ensisijaisesti huomioon.
- YK:n lasten oikeuksia koskeva yleissopimus (1991/60).
https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910060/19910060_2